

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conferentiæ Theologico Morales

Compendiosè propositæ ac breviter resolutæ Ad Usum Directorum
Conferentiarum Hebdomadalium ... DD. Parochorum, Curatorum,
Confessariorúmque omnium

Ex Materia De Actibus Humanis Excerptarum

Sargar, Eliseus

Augustæ Vindelicorum, 1720

Titulus II. De actibus humanis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41214

TITULUS II.

De actibus humanis.

Actus humanus, actio seu operatio humana latissime sumitur pro omni actione, quæ fit ab homine, sive propria ea sit homini, sive communis cum brutis; ut comedere, bibere, ambulare, &c. Magis propriè actus humanus dicitur omnis actio, quæ fit à solo homine; ut loqui, ridere, intelligere, velle, &c. Qui tamen melius vocantur *actus hominis*. Denique propriè actus humanus est, qui fit ab homine ut homo est, seu modò homini propriò, nimirum ex prævia deliberatione & libera electione: & ideò definitur, *actus humanus est actus creature rationalis, cum ratione liber*. Dicitur **1.** actus creature rationalis: quia convenit etiam Angelo. **2.** Cum ratione, id est, prævia cognitione & deliberatione intellectus secundum regulas rectæ rationis. **3.** Liber, qui scilicet positus omnibus ad agendum requisitis possit libere fieri, vel non fieri.

Suppono itaque dari in homine liberum arbitrium; definitur à S. Augustino l. 2. de peccatorum meritis. *Est facultas innata anime rationali, quâ homo potest eligere unum præ alio, vel unum idemque acceptare, vel non acceptare.* Ita enim explicatur à Script. Num. 30. *In arbitrio viri erit, ut faciat, sive non faciat.* Deut 30. *Testes hodie in vobis cælum & terram, quod proposuerim vobis vitam & mortem: benedictionem & maledictionem.* Elige

bonus esse possit, iudicium practicum de honestate actus. Certa apud omnes.

Probatur prima pars: *requiritur advertentia ad ipsum actum.* Nam actus humanus debet esse in pleno dominio & potestate operantis, ut nimirum eum elicere vel non elicere, continuare vel abrumperere possit: hoc autem fieri nequit, nisi advertat ad ipsum actum: igitur, &c. Et hinc primæ intellectus cogitationes, & motus primò primi, qui ex sola apprehensione objecti absque ulla sui advertentia in voluntate vel appetitu sensitivo exurgunt, ut iræ, delectationes, &c. non possunt esse actus humani, nec liberi, nec boni nec mali moraliter; consequenter ad hoc requiritur advertentia ad ipsum actum, ut nimirum quis sciat vel advertat se talem actum, bonum vel malum, elicere vel habere.

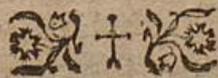
Probatur II. pars: *requiritur cognitio omnium ad eum actum, quæ talis est, concurrentium;* utpote objecti & circumstantiarum: quia actus humanus debet voluntariè tendere in objectum, ideoque objectum debet esse volitum, & consequenter præcognitum ut tale, scilicet ut affectum his circumstantiis, in quantum ad actum humanum, bonum vel malum, concurrat; alioquin quacunque ratione aliquid ad actum concurrens non est cognitum, etiam non est volitum, eadem ratione actus non erit voluntarius, nec consequenter humanus, bonus vel malus. E. g. *Brutus occidit Patrem gladio.* Ad hoc ergo, ut actus ille parricidii sit humanus & voluntarius, debet in primis cognitum esse objectum, ut nimirum sciverit esse hominem,

minem, quem percutit, & non putatam feram: deinde debet cognita fuisse *Circumstantia illa, quid:* nimirum hominem illum esse Patrem suum: hominem illum esse Patrem suum: denique debet esse cognitum instrumentum, scilicet *se gladio percutere*, & non putato baculo; alioquin in primo *occisio erit, non homicidium*: in secundo homicidium quidem, *non parricidium*: in tertio denique percussio tantum, & *non occisio erit voluntaria & actus humanus.*

Probatur tertia pars: *requiritur aliqua deliberatio*: quia actus humanus debet tendere in obiectum, ut practice cognitum secundum suam bonitatem vel malitiam (nihil enim volitum, nisi præcognitum) atqui non potest practice cognosci, ut operabile secundum bonitatem vel malitiam absque aliqua deliberatione; cum nullum obiectum particulare homini in hac vita proponatur & apparet ita omni ex parte bonum, adeoque hic & nunc necessario prosequendum, quin simul appareat admixta aliqua ratio mali, & e contra. v. g. Intellectus in obiectis virtutum proponit quidem rationem boni honesti, propter quam appetenda sint; simul tamen mox reperit rationem aliquam mali, utpotè molestiæ, difficultatis, contrarietatis ad appetitum, &c. propter quam fugienda videantur. Similiter in obiectis vitiorum, proponit rationem mali inhonesti, seu turpitudinem & reatum, propter quam rationem fugienda sint: at occurrit simul aliqua ratio boni convenientis, utilis vel delectabilis, &c. & propterea amplectenda videantur: quare tunc humanæ rationis officium

cium est, conferre utrinque rationes convenientiæ & disconvenientiæ, & sic *deliberare*, quid cui in operatione præferendum sit: & sic ergò ad actum humanum, ut voluntarius fiat bene vel male, requiritur *deliberatio aliqua formalis vel virtualis*. Et hinc

Probatur IV. pars: *saltem ut bonus esse possit actus humanus, requiritur iudicium practicum de honestate actus*: quo nimirum intellectus post deliberationem in utramque partem practice concludat: hic & nunc hoc esse bonum ac licitum, hoc verò malum ac illicitum. e. g. *Est consulatio practica: an occasio furti 1000. florenorum mihi oblata sit hic & nunc amplectenda ob rationes utilitatis, an verò repudianda ob rationes disconvenientiæ & malitiæ propositas; atque hoc est dubium practicum* subsumit synderesis, *omne malum est fugiendum; atque exindè ratio practice concludit, hoc factum omittendum esse ut simpliciter malum; quæ proindè conclusio seu dictamen practicum est, ipsa recitata conscientia*. Hinc ergò patet, quod absque illo iudicio practico (stante deliberatione) intellectus maneret adhuc dubius: cum dubio autem practico de honestate actus, non potest fieri actus bonus, sed semper malus, juxta dicta sup. de conscientia dubia: *igitur ad bonitatem actus humani requiritur iudicium practicum de honestate actus; quæ est quarta pars resolutionis probatæ.*

CONFERENCE XLVIII.

De voluntario ac libero requisito ad actum humanum.

66. **V**oluntarium aliud est *elicatum*, seu actus à voluntate productus ex prævia cognitione, & in ea velut subiecto receptus; cuiusmodi sunt *volitio, nolitio, amor, odium, consensus, dissensus: imperare, revocare, &c.* aliud est voluntarium *imperaturum*, seu actus voluntatis imperatus, & factus ab aliis potentiis; ut puta intellectu, appetitu sensitivo, sensibus, potentia locomotiva; cuiusmodi sunt *cogitare, credere, studere, ambulare, edere, bibere, &c.* ita volente voluntate, Aliud denique est voluntarium *imputatum seu interpretativum*, quod nec immediate fit à voluntate, neque ab ea positivè, directe vel expressè imperatur; dicitur tamen volitum ob certam rationem; quia nimirum, vel ad id voluntariè causam dedit, ut fieret: vel cum potuisset & debuisset impedire, ne fieret, & non impedit, ideoque voluntati *imputatur*, & quasi *interpretatur* voluntarium. V. g. Murarius projecit tegulam ex tecto, & occidit hominem prætereuntem, licet non habuerit voluntatem ipsum occidendi, si tamen antecedenter nullum signum constituerit, nec clamaverit, ut sibi caverent prætereuntes, *imputatur* ipsi occisio ut voluntariè volita.

Aliud iterum est voluntarium *directè & in se*, quod scilicet per se procedit à voluntate, seu est actus, qui per se intenditur, elicitur, imperatur vel admittitur à voluntate; ut si deliberatè odio habes hominem, vis occidere, occidi imperas, occidere

volenti consentis, &c. aliud voluntarium *indirectè* seu *in alio & in sua causa*, quod per accidens tantum procedit à voluntate, & licet secundum se, & in se non intendatur, elicitur, vel imperatur à voluntate, tamen ratione alicujus alterius per se voliti prævidetur necessario consequi; & ideò voluntati censetur voluntarium, & velut imputatur ut tale.

Atque hoc rursus duplex est: unum voluntarium *indirectè in causa positiva*, quando scilicet homo voluntariè ponit causam, ex qua prævidet, vel prævidere deberet secuturum talem effectum: v. g. indulget cogitationi vel lectioni turpi, sentiens periculum proximum secuturæ resolutionis naturæ carnalis, is quamvis directè minimè velle, imò nolit talem turpitudinem, indirectè tamen censetur velle pollui; atque ita secuta pollutio illa erit indirectè voluntaria. Alterum est voluntarium *indirectum in causa negativa*, si nimirum voluntas, cum posset & deberet, non aufert causam prævisi effectus, vel non impedit, quo minus effectus prævisus sequatur; ut si ab aspectu non amoveas imaginem turpem: non extinguas candelam prævisò incendio, &c. His prænotatis fit

67. RESOLUTIO I. Actus humanus debet esse voluntarius & liber simpliciter, non tantum à coactione & violentia extrinseca, sed etiam à coactione & determinatione intrinseca ad necessarium agendum, positis omnibus ad agendum requisitis. Est omnium Cathol. & SS. PP.

Probatur autem ex ipso nomine & notione *actus humani*: Omnium enim sensu & consensu *actus humanus dicitur*, qui fit ita proprius homini, ut fit in

ejus libera potestate ac dominio, quòd fiat, vel non fiat, duret, vel non duret: sed ad hoc necessariò requiritur, ut sit simpliciter voluntarius ac liber, non solum à coactione, sed etiam à necessitate. Quod si enim actus, positus ad agendum requisitis, necessariò fiat, ut non possit non fieri (cujusmodi est calefactio ab igne præsentè, vel visio ab oculo aperto & colorato illuminato) jam non erit in libera potestate & dominio hominis, ut fiat, vel non fiat: igitur, &c.

68. RESOLUTIO II. Ad hoc, ut ex causa posita vel non ablata, effectus secutus censeatur voluntarius directè, atque ad peccatum imputetur, requiritur 1. ut operans sciat & advertat, aut certè scire debeat, seu inculpabiliter non ignoret, ex tali causa à se posita, seu non ablata consecuturum talem effectum, vel ejus grave periculum. Quod si enim id nullo modo sciat, vel expertus sit, effectus secutus non poterit censerì etiam indirectè voluntarius; quia nullò modò cognitum: e. g. bibis ad satietatem ignorans fortitudinem vini, & postea inebriaris. 2. Requiritur, ut etiam possis impedire talem effectum causam tollendo, vel non ponendo: si enim non possis auferre causam, non imputabitur tibi effectus ut voluntarius & culpabilis; ut si necessariò equitans advertas periculum pollutionis, vel ea defectò contingat. 3. Quod si nulla lege (charitatis vel justitiæ) tenearis non ponere talem causam, vel abstinere à tali actione, ex qua prævides effectum secuturum, effectus secutus non erit tibi voluntarius moraliter, neque ad culpam imputari poterit v. g. Confessarius excipit

confessiones faminarum formosarum: legit lib-
 ros de tali materia pro necessaria instructione:
 Chyrurgus medetur in partibus verecundis: & si
 etiam commoditatis tantum gratia equites, &c. &
 exinde iminet periculum carnis (quia hi omnes
 nulla lege tenentur abstinere à tali actione, quin
 potius aliqui ex officio debent talia agere) ideo
 effectus quicumque secutus (secluso semper con-
 sensu, quo fieret voluntarius directe) omni culpa
 voluntaria vacabit. 4. Denique etsi scias & pos-
 sis auferre causam, vel aliter impedire effectum ali-
 quem, si tamen non tenearis aliqua lege charitatis
 vel iustitiae, permissio quidem ipsa poterit tibi esse
 voluntaria, non verò effectus secutus, nec conse-
 quenter tibi ut causae morali ad culpam imputabi-
 tur. Ratio est: quia permissivè & negativè tan-
 tum se habenti in ordine aliquem effectum, effec-
 tus secutus nunquam imputatur ut causae morali,
 nisi ille habeat obligationem aliquam impediendi
 illum. Alioquin certè sequeretur, omnium ho-
 minum dæmonumque peccata Deo esse volunta-
 ria, cum sciat & possit, & tamen impedire nolit:
 nimirum quia impedire non tenetur, sed potius ut
 causa universalis permittere decet singulas causas
 suos motus agere. Unde si caupo apponens vi-
 num sese inebriaturis, etsi sciat & possit (quia tamen
 non tenetur) impedire ebrietates & alia secutura
 ei nec voluntaria, nec ad culpam imputari possunt.
 Excipe, si esset superior potitantium,
 Hinc rectè sequitur

Quan

69. S

& infu

& occ

inebrie

morta

tere &

git se t

RE

rium t

tà, vel

tunc, o

hic tra

Pro

tio, ad

rò ten

ratio

volun

luntar

tà cau

Se

vacat

tus sc

quide

moll

ti hu

dom

ariè

604

CONFERENCE XLIX.

Quando committatur peccatum indirectè
voluntarium?

69. Sensus quæstionis est, an (quando potitans
v. g. advertit se ulteriori potu inebriandum,
& insuper expertus scit, se in ebrietate solere rixari
& occidere, nihilominus ulterius bibit usque dum
inebrietur, rixetur, percutiat & occidat) tunc peccet
mortaliter, quando in ebrietate incipit rixari, percu-
tere & occidere, an verò pro illo priori, quo intelli-
git se talia solere patrare in ebrietate?

RESOLUTIO: Peccatum indirectè volunta-
rium tunc committitur, quando culpabiliter posi-
tà, vel non ablatà causà effectus prævidetur, & non
tunc, quando re ipsa sequitur. *Ex communi Laym.
hic tract. 2. c. 3. n. 5.*

Probat: Quia pro illo priori adest adhuc ra-
tio, adeoque capacitas peccandi, pro posteriori ve-
rò tempore ebrietatis perfectæ nulla amplius adest
ratio sufficiens ad peccandum, nec consequenter
voluntarium: igitur tunc peccatum indirectè vo-
luntarium committitur, quando culpabiliter posi-
tà causà effectus prævidetur. Unde

Sequitur I. Qui vesperi decumbens voluntariè
vacat turpibus cogitationibus, prævidens & exper-
tus sciens in somno secuturam pollutionem, tunc
quidem peccat mortaliter peccato impudicitiae &
mollitiei; & non amplius quando postea dormien-
ti huiusmodi turpitudine contingit. II. Qui die
dominico vel festo manè vino cremato se volun-
tariè inebriat, & somno dat, prævidens omninò sa-

rum negligendum; proinde tunc peccat contra præceptum Ecclesiæ, quando se inebriat, non autem cum dormit & negligit audire sacrum. III. Quando venenum propinasti: lapidem projecisti; sagittam ejaculatus es (etiam directa occidendi intentione) non tunc primò peccas, cum effectus sequitur, sed dum liberè ponitur causa, aut non auferitur. At contra

Dices: si non peccatur amplius tunc, quando effectus sequitur, quare ergo talis in confessione teneatur se accusare, se homicidium perpetrâsse? sacrum neglexisse, &c. R. Id ideo requiri, ut intelligatur gravitas peccati commissi, quantum nimirum fuerit periculum, cui se operans exposuit; tum etiam ut intelligatur obligatio contracta restitutionis, censuræ, irregularitatis, &c. quia hæc etiam post confessum ac remissum peccatum remanent.

Unde notat bene *Patrit. noster hic n. 25*, Opinione Suarezii speculativè tantum probabilem esse, videlicet eum, qui tegulam ex tecto projecit cum periculo præviso occidendi hominem, satisfacere, si hoc ipsum fateatur in confessione, nec debere exprimere, quod mors secuta sit: quia tunc solum peccavit, quando causam posuit, non verò postea, quando non est amplius in potestate, quin effectus sequatur, licet vel maximè vellet impedire; ideoque in se & coram Deo neque majus, neque minus

peccatum videtur, sive effectus sequatur, sive

non.

CON-

CONFERENTIA L.

Quomodo intelligenda sit Regula 43. in 6.
qui tacet, consentire videtur?

70. **Q**uia voluntarium aliud est *expressum*, quod scilicet verbis vel signis æquivalentibus exprimitur; ut dum superior expressis verbis quidpiam præcipit aut prohibet, dicitur expressa voluntas superioris. Aliud voluntarium, *tacitum*, quod etiam interpretativum vocant, estque quod absque expressione verborum ex facto aliquo vel omissione voluntarium esse ostenditur; ut si superior videat subditos colludere vel bibere, & dissimulet, censetur tacite concedere lusum vel comotationem: hinc est tritum illud, *qui tacet, consentire videtur*, de quo proinde hic quæritur, an sit universaliter verum?

RESOLUTIO: Hæc Regula non est universaliter vera patet ex statim sequenti alia Regula 44. *Qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.* Etenim taciturnitas seu silentium de se, neque assensum, neque dissensum significat, nisi accedant aliæ aliquæ conjecturæ; quas affert Sanch. l. 1. de Matrimon. Disp. 5. & 6. ex ipso Layman. hic c. 3. n. 3.

I. Igitur tacens consentire videtur, quando agitur de ejus favore vel commodo; non item si agatur de ejus gravamine, incommodo aut præjudicio.

II. Tacens censetur consentire, qui deberet contradicere, & non contradicit. Sic reus in judicio ad objectum crimen jussus respondere, si taceat, fatetur.

fateri præsumitur. C. si post. De Confessione in 6. Item sedens in Concilio vel Capitulo, si iniquæ constitutioni vel electioni non reclamet, si utiliter possit, censetur consentire. Com. DD. apud Laym. cit.

III. Quando quis ex duobus sibi objectis, unum tantum negat, censetur tacite fateri alterum. C. Nonne de præsumptionibus.

IV. Unde Principis, Prælati, Superioris, &c. Taciturnitas consensus æstimatur, quando citra periculum alicujus incommodi, vel scandali, impedire ac contradicere possit.

Impedientia voluntarium ac liberum, ideoque & ipsum actum humanum?

71. **Q**uatuor communiter numerantur: Ignorantia, violentia, metus, & concupiscentia. Quia enim voluntarium debet procedere ex prævia cognitione, hinc ei repugnat ignorantia: & quia debet procedere à principio intrinseco, hinc ei repugnat violentia: & quia liberum debet procedere à principio indifferenti ad agendum & non agendum; unde illud videtur impedire metus & concupiscentia. Hinc de singulis ordinatim sit

CONFIDENTIA II.

De Ignorantia ex parte subjecti.

I. **U**na est *negativa*, seu carentia notitiæ in subjecto non apto habere talem notitiam; talis est ignorantia Dei in lapide, bruto, infante, & amente. Alia est ignorantia *privativa*, sive carentia notitiæ in subjecto apto habere talem notitiam; ut si homo adultus nesciat, quæ secundum statum suum scire

scire potest, vel etiam deberet. Tertia denique est ignorantia positiva, sive carentia notitiæ veritatis cum positivo contrario errore; ut si nescias Christum esse Deum, putans purum esse hominem: vel si nescias animal à te percussum esse hominem, putans esse feram.

De ignorantia ex parte objecti.

II. Videlicet ignorantia juris, quæ ignoratur Lex, ejusve obligatio; ut si nescias pro tali vigilia jejunium Ecclesiasticum indictum esse. Ignorantia facti est, quæ ignoratur factum aliquod seu res particularis, ejusve conditio, ex qua actio moralis quoad suam bonitatem vel malitiam dependet; ut si nescias, non advertas non recorderis hodie esse diem veneris, vel vigiliæ; aut carnem esse quod comedis, &c.

De ignorantia antecedente & concomitante.

III. Ignorantia antecedens & causa operis est, quæ si abesset, effectus non fieret; ut si occidisti hominem, putans esse feram, eum sanè ex ignorantia tanquam causa occidisti, aliàs minimè occisurus. Ignorantia concomitans tantum est, quæ licet abesset, effectus adhuc fieret; ut si inimicum, quem maximè occisum velles, defacto occidisti, ignorans tamen hominem fuisse vel inimicum tuum, putans esse feram: adeoque non ex ignorantia tanquam causa, sed solum cum ignorantia concomitante occidisti: quia tamen etsi non ignorasses, tamen occidisses, quæritur an ista occisio fuerit voluntaria?

De

De ignorantia invincibili & vincibili.

IV. *Ignorantia invincibilis & inculpabilis* est, quæ morali studio tolli non potuit; utpote quia vel nunquam venit in mentem dubitare de tali re: vel etiamsi in mentem venisset, tamen morali & ordinaria adhibita inquirendi diligentia cognitio veritatis haberi non potuisset. Atque hæc simpliciter non potest esse voluntaria directè, nec indirectè; siquidem omnem actum voluntatis antecedit. *Ignorantia vincibilis & culpabilis* est, quæ morali adhibita diligentia superari potest, & deberet si v. g. venerit in mentem cogitare vel dubitare de tali re: vel si ignorans teneatur scire illam rem spectantem ad suum statum vel officium: talis enim tenetur inquirere veritatem & notitiam rei ignoratæ, alias ipsi imputabitur, ac si eam novisset.

V. Atque hæc *Ignorantia alia est affectata*, seu directè voluntaria, cum scilicet quis datâ operâ vult ignorare, & ideo non inquirere veritatem, vel ob tædium discendi, vel ut possit eò liberius peccare, & transgressionem legis cum ignorantia excusare; ut si ex proposito non vis discere præcepta Ecclesiæ, vel tuæ Regulæ. Alia est *ignorantia probabilis non affectata*, seu indirectè tantum voluntaria; quâ quis non quidem vult ipsam ignorantiam in se, non vult tamen adhibere sufficientem diligentiam inquirendi veritatem; unde eò ipso convincitur indirectè velle ignorantiam. His prænotatis sit

72. RESOLUTIO I. Voluntarium, adeo
que

que actum humanum & peccatum omninò tollit ignorantia quævis invincibilis juris & facti, non tantum antecedens, sed etiam concomitans. Ita communis.

Ratio est manifesta; quia omne voluntarium sufficiens & requisitum ad actum humanum necessarium debet esse præcognitum: & quacunque ratione non est præcognitum, ea ratione non potest esse voluntarium: sed quævis ignorantia invincibilis & inculpabilis, juris vel facti, saltem antecedens, sicut ipsamet omninò involuntaria & inculpabilis est, ita rem seu objectum involuntariò & inculpabiliter reddit incognitum, & consequenter involuntarium. Itaque si quis die veneris comedat carnes, nesciens vel non advertens esse diem veneris, aut esse carnem, quod comedit, reddit incognitum, & consequenter involuntarium actum, objectum, & circumstantiam prohibitam; atque hæc est ignorantia facti: similiter ignorantia juris, si fortè hodie comedas carnes, nesciens esse prohibitum, facis actum involuntarium quoad ipsam prohibitionem.

Eadem est ratio de ignorantia concomitante; quia etiam invincibiliter reddit incognitum id, quod agitur v. g. si inimicum occidisti invincibiliter ignorans esse hominem illum (quantumvis alioquin maxime velles occisum) defacto tamen invincibiliter ignorasti eum esse hominem inimicum tuum, illum putares esse feram; consequenter etiam ignorantia concomitans verè tollit voluntarium & peccatum.

Dices: iste occidens cum ignorantia concomitante

tante

tante est ita affectus, ut, si sciret esse suum inimicum, ipsum nihilominus occideret: ergo peregrinum actum peccaminosum. *R.* neg. conseq. Deus enim homini non imputat peccata, quæ faceret, si ipsi hoc vel illud in mentem veniret, sed ea tantum, quæ defacto sciuntur, & fecit.

73. RESOLUTIO II. Non item tollit voluntarium ignorantia vincibilis & culpabilis, minuit tamen, saltem non affectata. Omnes cum S. Thom. 1. 2. q. 76. a. 4.

Ratio primæ partis est; quia illud censetur saltem indirectè voluntarium & peccaminosum, quod ita procedit à voluntate, ut potuisset & debuisset non procedere: sed quod fit ex ignorantia vincibili ac culpabili quacunque, ita procedit à voluntate, ut potuisset non procedere, imò debuisset evitari: potuit enim & debuit voluntas inquirere veritatem, eaque cognita non facere illum actum: igitur ignorans v.g. hodiè esse diem jejuni, cum posset & deberet inquirere, nec inquit, sed comedit carnes, censetur saltem indirectè velle obiectum hic & nunc prohibitum; consequenter peccare.

Ratio secundæ partis est, scilicet ignorantiam etiam vincibilem, minuere peccatum; quia per se loquendo, & in genere voluntarii, id semper minus est voluntarium, quod indirectè tantum est tale, quàm quod etiam directè tale esse convincitur: sed quidquid fit ex ignorantia vincibili, etiam crassa vel supina saltem non affectata, est tantum indirectè voluntarium: ergo minus voluntarium, ideoque minus peccatum. Porro ignorantia affectata

tata (quia directè est voluntaria & procedens ex magna voluntatis propensione ad malum, saltem tunc, quando expressè intenditur, & opposita cognitio respuitur, quatenus quis sine ullo conscientie remorsu liberius peccet) non censetur minuire, sed potius augere voluntarium & peccatum; cum adeo censetur adhærere peccato, ut etiam horreat scientiam avocantem à peccato: quales fuere impij illi apud *Job. c. 21. recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

CONFERENTIA LII.

An ignorantia etiam excuset à pœna?

74 **R**ESOLUTIO I. *Ignorantia invincibilis Juris* statuentis pœnam; & *facti*, sicut ab omni culpa, ita etiam ab omni pœna excusat. Ita omnes.

Ratio est; quia nim: pœna decernitur ob culpam; ergo cessante culpa tanquam causa, cessare etiam debet pœna tanquam effectus. E. g. Percussisti clericum invincibiliter ignorans, eam percussionem esse ab Ecclesia prohibitam sub pœna Excommunicationis: aut nesciens, vel non advertens illum esse clericum, non incurris pœnam Excommunicationis &c. Imò etiam ignorantia vincibilis, dummodò non sit crassa vel supina, excusat à pœna à legibus decreta; ut si in exemplo alato suspicans fortè esse Clericum, & absque sufficienti inquisitione credas non esse, & percutias, non incurris censuram: quia ignorantia quæcunque non crassa censetur levis; ideoque sicut culpæ gravitatem minuit, & venialem reddit, ita æquum

Pars II.

G

est,

est, ut & pœnam minuat, vel etiam tollat, si pœna est latae sententiæ. Si verò pœna est sententiæ ferendæ à Judice, is aut veniam delicti dare, aut aliam mitiorem arbitrariam imponere debet.

RESOLUTIO II. Ignorantia Juris vel facti (lata, crassa, vel supina) sicut non excusat à mortali peccato, ita neque à pœna per legem decreta, etiamsi gravis illa sit. *Com. DD. ex c. de confit. in 6.* Excipe, nisi pœna decreta sit cum hujusmodi formulis: *qui scienter, temerariè, ausu temerario contra fecerit, vel contra facere ausus fuerit, vel presumpserit &c.* Tunc enim etiam ignorantia crassa vel lata (at non affectata) excusabit. *Ut cum com. docet Sanch. l. 9. de Matrim. Disp. 32 a. n. 30.* Hujus exemplum habetur in *Jur. 1. c. 1. de eo, qui cognovit.* Si quis cum filiastra sua (filia uxoris) scienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec filiam unquam poterit habere uxorem. Ex quo colligit *Sanch. cit. n. 47.* etiam ignorantiam facti crassam excusare ab incurrenda pœna privationis juris petendi debitum eum, qui consanguineam uxoris suæ cognovisset. Ad didi per parenthesis (at non affectata) quia hæc scientiæ æquipollet, adeoque nullam peccantibus excusationem adfert.

CONFERENTIA LIII.

An sciens legem, & ignorans pœnam annexam, reus utriusque prævaricando efficiatur?

75. **S**ensus quæstionis est, an, qui scit v. g. præceptum ecclesiasticum, de annua commu-

nione paschali, ignorat autem pœnas annexas, iis justè puniatur, si legem prævaricetur? item maritus, scit lege eccllesiastica specialiter prohibitam esse copulam cum consanguinea uxoris intra secundum gradum, ignorans annexam pœnam abstinenti à petendo debito, an eam nihilominus incurrat?

RESOLUTIO I. est affirmativa. Est communis cum *Molina tract. 5. de just. disp. 71. Sanch. Laym. &c.*

Ratio est: quia omnibus notum est, transgressorem justæ legis justè puniri pœnâ aliquâ, vel ordinariâ à lege statutâ, vel arbitrariâ judicis: ergo qui voluntariè legem transgreditur, eo ipso implicite censetur consentire in pœnam, si quæ lege sancita sit, saltem ordinariam & non exorbitantem, ac consequenter justè ad illam obligatur.

76. RESOLUTIO II. Nullus incurrit censuram ex delicto, etiam contra notam legem, si ignoret illi annexam esse censuram, ignorantia quavis non crassâ vel affectatâ. Ex communi *Sanch. Navar. Suar. Laym apud Patric. hic n. 39.*

Ratio est: quia ad incurrendam censuram requiritur contumacia: nullus autem potest censerì contumax contra legem Ecclesiæ cum comminatione tantæ pœnæ aliquid præcipientis vel prohibentis delinquens, quando ipsam pœnam ignorat.

77. RESOLUTIO III. Sciens legem, & ignorans pœnam exorbitantem, seu graviolem, quàm delictum absolutè spectatum mereatur, non obligatur ad pœnam.

G 2

Ratio

at, si pœ-
sententia
dare, aut
bebit.
vel facti
at à mo-
decreta,
confit. in
jnsmodi
temerario
vel pre-
tia crassa
cum con-
a. n. 39.
de eo, qui
uxoris)
debitum
ere uxo-
etiam ig-
currenda
m eum,
isset. Ad-
quia hac
cantibus
nam at-
ndo
.g. præ-
commu-
nionem

Ratio est: quia in talem pœnam ignorans nullo modo censetur consentire, si legem transgrediatur; ut si peregrinus transeat per regionem, in qua sub pœna mortis prohibita est venatio ferarum; non erit tantâ afficiendus pœnâ, si legem notam quidem violet, sed ignorans gravitatem pœnæ. Unde bene resolvit *Sanch. l. 4. in Decalog. c. 22. n. 19.* Si quis vovit non fornicari sub pœna proficendi Religionem, & postea memor quidem voti, at in memor pœnæ, fornicetur, non obligabitur ad pœnam; quia est exorbitans.

CONFERENTIA LIV.

De involuntario ex violentia.

78. *Violentum & coactum* in proposito dicitur, quod fit à principio extrinsecò voluntatis contra ejus naturalem vel elicitam inclinationem; utpotè voluntate cooperante vel consentiente, sed potius resistente ac nolente; ut si quis violentè aperto ore, vinoque affuso inebrietur, renitente voluntate: aut inclusus cogitur negligere sacrum: aut trahitur ad idola adoranda, per vim curvatis genibus prosternitur, manusque cum thure prœnis admoventur &c.

RESOLUTIO: *Violentum seu coactum, non in actibus voluntatis elicitis, sed imperatis tantum, tollit omne voluntarium, omnemque culpam.* Est certa apud omnes.

Ratio est: quia in actibus elicitis repugnat violentari voluntatem: etenim violentum est à principio extrinsecò, & contra inclinationem passivam atque omnis actus elicitus voluntatis est à principio

pio intrinseco ipsius voluntatis, & vel maximè secundum inclinationem illius in objectum: si unum horum desit, hoc ipso non erit actus elicited voluntatis: consequenter *voluntas quoad actus elicited non potest esse involuntaria*; sed solum in actibus imperatis aliarum potentiarum, præsertim externarum, quatenus contra inclinationem & imperium potentie volitive, membra externa possunt ab extrinseco principio compelli ad agendum, non agendum, vel patiendum aliquid, ut patet ex exemplis allatis de compulso ad ebrietaem: de vi tracto ad idola adoranda: de Virgine vi oppressa &c. quæ proinde vis externa *tollit omne voluntarium*, utpote voluntate minimè cooperante, sed omnimodè resistente & renitente.

CONFÉRENTIA LV.

De Metu.

79. **M**etus definitur à Jurista l. 1. ff. de eo, quod metus causa, quod sit *instantis vel futuri mali causâ mentis trepidatio*. Adeoque agere ex metu, est ex timore mali imminens vel futuri aliquid agere, quod aliàs non ageret.

Metus sic definitus alius est *ab extrinseco*, cum quis ad avertendum aliquod malum à causis naturalibus vel fortuitis imminens quidpiam agit, aliàs non acturus. Ut si metu naufragii merces è navi projicias: peregrinationem voveas &c. Metus *ab intrinseco* incussus dicitur, qui à causa libera, seu ab alio homine directè incutitur ad agendum aliquid, quod alter aliàs nollet: isque potest esse vel *justus*, incussus scilicet à persona, quæ justè potest incu-

incurere; vel etiam debet: ut si is, qui sponsalia contraxit, volens resilire sine justa causa, compellatur à Magistratu Ecclesiastico ad matrimonium contrahendum: vel *injustus*, incussus scilicet à eo, qui nullum habet jus incutiendi; ut si Laicus mortem minuetur, nisi pecuniam des vel promittas: si alius mortem vel aliud grave malum minuetur, nisi filiam suam uxorem ducas &c.

Metus iterum alius est *gravis & cadens in constantem virum*, quo grave malum vitæ, famæ, vel magis fortunæ intentatur, quale scilicet etiam forti viri meritò sit formidabile: cujusmodi sunt metus mortis, mutilationis, cruciatus atrocis, servitutis, exilii, carceris diuturni, gravis infamiæ, stupri violenti, amissionis status honorifici, aut omnium bonorum &c.

Alius est *metus levis & non cadens in constantem virum*, qui ob leviora mala iminentia vel intentata suscipitur. Alius denique est *metus reverentialis*, quo scilicet filius timet offensionem parentum, pupillus tutorum, subditus principis, Monachus Prælati, Clericus Episcopi, uxor mariti. His præmissis sit

RESOLUTIO I. *Metus Reverentialis (etiam respectu matris, maxime si conjungatur sollicitationibus importunis, & aliis similibus mediis) æquivaler in adolescentem filios familias timorato & meticuloso sub cura parentum degente, ab usque dependente, metui cadentem in constantem virum.* Ita in terminis P. Marchant in Resol. notabil. casuum de Sacram. Ord. casu 2. Sanchez l. 4. de Matrim. Diss. 5. n. 5. 7. & 8. quos referet & sequitur noster Patrit, hic n. 48. Ex quo proinde

Probatur & explicatur: Quia *metus cadens in constantem virum* ex tribus mensurari debet, utpote; *ex persona metum inferente*, cui magna obligatio debetur; ut est parens, præcipuè si magna auctoritate, animositate, austeritate & gravitate polleat apud filium, ita ut magno illi timori sit & formidini. 2. *Ex persona metum patiente*, quæ de se timida & pusillanimitas sit; ut constat de filiis familias, qui interdum plus timent oculum parentum, indignationem aut aversionem, quàm grave malum ab externa persona illatum. 3. *Ex objecto vel modo inferendi*. Etsi enim subinde nec minæ nec verbera interveniant, torvus tamen vultus, indignatio, timor diminutæ dilectionis, vel damni alicujus in dispositione bonorum, vel durioris tractationis, sæpe metum cadentem in constantem virum causant: ut pro dolor! frequenter experimur in filiis familias, qui invitati ad Religiones, vel alios status capessendos contra propriam voluntatem quasi coguntur. Unde fit, quod metus, qui in uno censetur levis, in alio gravissimus reputetur: & ideo jure decretum est, ut ubi aliqua dubietas suppetit, arbitrio Judicis vel personæ gravis in foro externo; vel in interno arbitrio confessarii, aut alterius viri prudentis relinquatur; ut tenent communiter DD. cum glossa in *c. cum dilectus de his, quæ vi*. Ex quibus omnibus constat, ex metu reverentiali fieri metum cadentem in constantem virum.

Dixi in Resolutione per parenthesis (*etiam respectu matris*) solent enim matres sæpe animosiores, ac severiores esse in proles, aut certè impudentiores, ita ut indignatio matris apprehensa

hensa plus torqueat quam patris; utpote quod matres soleant frequenter etiam patres ad indignationem adversus filios concitare. Hæc Marchant. cit.

80. RESOLUTIO II. *Metus quicumque perturbans rationem, non causat involuntarium simpliciter, sed secundum quid tantum; adeoque per se non tollit actum bonum; nec in toto excusat à peccato. Ex Patrit. cit. &*

Probatur I. pars: Quia voluntarium est, quod deliberatè fit ab agente cognoscente singula: sed omnis ex quocumque metu agens (v. g. metu mortis dans pecuniam latroni: metu naufragii eiciens merces in mare &c.) deliberatè omnino, consideratis omnibus, tanquam hic & nunc bonum eligit pecunias dare, vel merces ejicere: ergo metus quicumque relinquit actum ex eo factum verè voluntarium; consequenter non causat involuntarium simpliciter: quia autem id fit cum aversione voluntatis, displicentia & tristitia, metus reddit actum aliquò modò involuntarium secundum quid igitur &c. Unde Juris Consultus in *l. si mulier de eo, quod metus causa.* dicit: *Si metus causa alii hereditatem, puto me heredem fieri: quia quamvis liberum esset, noluissem, coactus tamen volui.*

Probatur II. pars: Adeoque per se nec tollit actum bonum; Eo ipso enim, quo metus relinquit actum voluntarium simpliciter, etiam relinquit bonum, si nil aliunde deficiat.

Probatur III. Pars: *Nec in toto excusat à peccato.* Siquidem metus relinquens voluntarium simpliciter in actione aliàs mala, etiam relinquit peccatum simpliciter.

simpliciter: & e contra eo ipso, quo metus admixto involuntario secundum quid, ipsum voluntarium minuit, adeoque & culpam, id est, excusat à peccato eò magis, quo gravior vel iniustior est metus; in tantum, ut metus gravissimi mali totaliter excusare possit à peccato *indirectè*; 81. quatenus scilicet in casu tanti mali vel periculi ipsa Lex obligare cessat: v. g. Lex homicidii obligare cessat, quando iminet periculum propriæ mortis ab injusto invasore: Lex furti obligare cessat in casu extremæ necessitatis: Lex restitutionis cessat obligare, quando timetur grave damnum vitæ vel famæ propriæ &c. *Ut omnes docent.* Similiter metus gravis etiam subinde excusat in transgressione legis divinæ positivæ, quando hæc respicit bonum seu utilitatem propriam operantis: ut de integritate confessionis: de confessione præmittenda ante communionem: de observatione votorum, festorum &c. Cum enim hæc & similia divinitus jubeantur ob bonum spirituale operantis, non præsumitur bonus Deus velle obligare cum tanto rigore & periculo operantis. Secus est de legibus divinis principaliter respicientibus bonum commune Ecclesiæ; cujusmodi sunt omnia Christi positiva præcepta de administratione Sacramentorum in certa materia & forma: consecratione in duplici specie: sigillo confessionis servando &c. in quibus nullo metu excusatur transgrediens. Ita Suarez. Vasq. apud Bonacin. *Disp. 2. de peccat. q. 5. p. 2.* Porrò metus verè gravis mortis &c. per se semper excusat in transgressione legum & præceptorum humanorum Ecclesiasticorum

rum & Politicorum; quia hæc ex mente Legislatorum nunquam censentur obligare cum tanto rigore; nec obligare possunt, quia eo ipso essent iniuste & irrationabiles ut iterum communis DD. in materia de legibus. § 1. Dicitur est autem per se; quia per accidens lex humana potest obligare, & de facto obligat etiam cum certo periculo vitæ, famæ vel fortunæ nullo omnino metu excusante; quando scilicet concurrat aliqua Lex superior ita obligans; ut puta quando ex legis humanæ observatione maius Reipublicæ bonum speratur: vel ex ejus neglectu maius malum communitatis timetur, quam æstimari debeat periculum vitæ, famæ vel fortunæ unius hominis privati: v. g. si Summus Pontifex Sacerdoti præcipiat, ut etiam cum vitæ periculo fidem Paganis prædicet ob speratum lucrum animarum: si Episcopus Parocho, Princeps Medico inbibeat tempore pestis, ne fugiant: si Belli Dux militi præcipiat, ut stationem servet, hostem aggrediatur, &c. tenentur parere, etiam cum evidentissimo mortis periculo ita rursus omnes. Deinde quando transgressio humanæ legis vel præcepti cessura est in contemptum potestatis legislativæ, fidei aut Religionis Christianæ detrimentum, grave scandalum aut ruinam spiritualem proximorum, aut peccatum proprium. Tunc enim ipsa lex naturalis obligabit ad observationem legis humanæ, & transgressionem intrinsicè malam constituet. Quare metus mortis vel alterius gravis mali per se quidem semper excusat in legibus positivis & præceptis Ecclesiæ (utpote de jejuniis servando, missa audienda in die festo, de celebrando cum certis paramen-

mentis sacris, &c.) versans tamen inter hæreticos die jejunii licitè potest comedere carnes, aut die festo omittere sacrum, ne agnitus Catholicus grave periculum aut damnum incurrat.

82. At verò si comestio carnis proponeretur in contemptum Religionis & ad professionem sectæ hereticæ, utpote dicendo: *Quisquis est aversus à Fide Papistica, nobiscum carnes comedat.* tunc jam Catholicus obligabitur cum certo vitæ periculo abstinere; quia in his circumstantiis carnes comedens ipso actu fidem negaret, quod est intrinsicè malum. Eodem modo, si tyrannus morte intentata compellat sacerdotem celebrare non jejunum, vel sine sacris vestibus Ecclesiastico jure requisitis, potest id extra peccatum facere; non item si id fiat in contemptum fidei aut Ecclesiæ. Item excommunicatus non tenetur cum periculo vitæ vel famæ abstinere à communione fidelium, etiam in sacris; quin etiam Sacerdos vel Parochus occultè excommunicatus tenebitur celebrare, & Sacramenta ministrare, cum ex officio petitur, atque absque sua infamia, vel aliorum scandalo negare nequit. *Sanchez. l. 1. moral. c. 18.* Aliter iterum sentiendum est, si ad id metu urgeretur in contemptum Ecclesiæ. Ita denique aliquis metu mortis, vel alterius gravis mali adactus licitè contrahet matrimonium cum consanguinea vel affine, aliòve impedimento jure positivo dirimente (cum intentione faciendi, quantum licet) non tamen licitè consummabit ante impetratam dispensationem; aliàs esset copula fornicaria lege naturali prohibita, & intrinsicè mala: ita rursus *Sanchez l. 7. de Matrim. Disp. 16. Layman.*

man. & comm. Cæterum si talis gravi metu contrahat, etiãque consummet matrimonium cum consanguinea, non tamen incurrit excommunicationem in jure latam *Clem. un. de Consanguinitate & Affinit.* quia ad censuram incurrendam requiritur contumacia: qui autem ex gravi metu peccat, alioquin non peccaturus, non potest censerì contumax: igitur, &c. ita ex communiore *Suar. l. 3. de leg. c. 30. Laym. l. 1. tract. 5. part. 1. c. 5. n. 3. quos refert & sequitur noster Patrit. cit. n. 52.*

CONFERENTIA LVI.

An metus saltem infirmet promissiones, vota, & contractus?

83. RESOLUTIO: Metus quicumque non perturbans rationem, non infirmat promissiones, vota, nec contractus, nisi sit gravis, & injustè incussus ad extorquendum. Ita *Patrit. n. 54. &c.*

Probatur: quia voluntarium sufficiens ad actum humanum perfectum, & ad peccatum mortale, per se loquendo est etiam sufficiens ad contrahendum obligationem promissionis, voti & contractus, nisi specialis lex vel ratio obstet: sed id quod fit ex metu quocumque, non perturbante rationem, adhuc est simpliciter voluntarium, ac sufficiens ad actum humanum ac peccatum mortale, ut probatum est *Confer. preced.* Ergò per se loquendo, etiam est sufficiens ad contrahendum obligationem promissionis, voti, &c. consequenter non invalidabit hujusmodi promissiones, vota, contractus, &c.

84. Dixi

84. Dixi I. *nisi sit metus incussus* : scilicet ab extrinseco. Quia certum est, nullum metum ab intrinseco profectum (quantumvis gravem) invalidare vota vel contractus ; utpotè si metu mortis in naufragio, tempore pestis, vel periculosi morbi, aut à iudice justè inferendæ, voveas peregrinationem, Religionem, vel aliud quidpiam promittas, vel jure puellam pauperem ducere, aut dotare, &c. Votum vel promissio omni jure valent & obligabunt : Ratio est, quia sufficienter voluntaria ab intrinseco, & nihil eis obstat ab extrinseco.

85. Dixi II. *Metus incussus ad extorquendum actum*. Quod si enim metus quantumvis gravis, & injustè incuteretur, non tamen ad extorquendum actum talem, sed ad alium finem ; ut si v. g. ad evadendum manus tyranni, latronis, inimicive mortem minitantis, sponte aliquid Deo voveas vel promittas : item si ad evadendam mortem (seu justè seu injustè inferendam) sponte eligas judicis filiam ducere vel dotare, pecuniam dare, &c. Votum, contractus, vel promissio omnino valida erunt, obligabuntque, ob eandem rationem : & insuper quia licet metus injustè incussus fuerit occasio non tamen fuit causa vera ita vovendi vel promittendi ; sed sola libera voluntas, quæ tale medium ad evadendum malum iminens eligit præter intentionem metum incutientis. Ita *Sanch. l. 4. moral. c. 3. n. 3. Marchant, tribun. p. 2. tract. 3. tit. 4. dub. 2. & comm.*

86. Dixi III. *Metus gravis, seu cadens in constantem virum, consideratis prudentis judicio circumstantiis*

stantiis

stantiis sup. relatis ex Marchant. Confer. 55. Resol.
 I. Qua propter metus verè levis nullo jure irritat
 actus, vota, contractus, &c. juxta communem
 & veram DD. sententiam: Ratio est; quia metus
 verè levis (etsi injustè incussus) est in potestate
 operantis ex metu, ut cum facillè repellere, illique
 non acquiescere possit: in hoc enim à gravi dif-
 fert: ergò qui talem non repellit, præsumitur
 etiam in foro conscientix omninò liberè con-
 sentire, promittere, contrahere, &c. Secus est
 de *dolo etiam levi*, quem homo ex se non potest re-
 pellere, ideoque actum ex eo profectum saltem
 in parte rescindere potest. Itaque non solum vo-
 tum solemnè Religionis, Matrimonium, Sponsalia;
 verum etiam quævis alia vota, contractus, pro-
 missiones, donationes, &c. facta ex metu levi
 (etsi injustè contra libertatem admoto) quo v. g.
 filius vel filia familias, uxor, subditus, &c. ex me-
 tu reverentiali ergà parentes, Maritum, Præla-
 tum, præcisè verentur eis contradicere, absque al-
 lio timore gravis offensionis, vel gravis mali, in
 utroque jure valida sunt.

87. Dixi IV. *Metus gravis injustè incussus*. Quia
 metus quantumvis gravis, justè incussus non irri-
 tat actum extortum. Ut si v. g. Magistratus Eccle-
 siasticus sub pœna excommunicationis: aut civilis
 sub pœna mortis vel carceris compellat stupratorè
 ad ducendam vel dotandam virginem defloratam:
 aut si debitori tuo mineris justam accusationem de
 crimine patrato nisi debitum tandem solvat: item
 quando metus justus incutitur (intra vel extra ju-
 dicialium)

dicium) ad præstandum quidpiam aliàs indebitum; ut si Judex justè damnaturus sit ad mortem, nisi velis vovere Religionem, aut pauperem puellam dotare, &c. si mineris homicidam vel furem justè accusare, nisi aliquid Deo voveat, filiam tuam ducat, pecuniam promittat, &c. Ratio est: quia tota ratio irritandi tales actus esset injuria illata ad extorquendum: sed hic nulla fit injuria alteri, sed potius favor & beneficium: non enim sub coactione, sed solùm sub conditione proponit tibi, ut si evitare velis malum, cui tu liberè causam dedisti tanquam minus malum eligendo, ut voveas, ducas, des, promittas, &c. sed

Dices: Matrimonium & vota maximè libera esse: ergo talis ad ea non obligabitur. R. neg. consequ. quia talis & liber est libertate sufficiente ex optione sibi oblata, ut dictum est; & libertatem omnimodam ipsemet liberè læsit: itaque sibi adscribere debet, quod cum lata libertate contrahere debeat matrimonium, vel vovere Religionem. Quod si tamen omninò contendas hujusmodi votum vel matrimonium invalidum esse ob apparentem injuriam libertatis, fatetur Patrit. noster non improbabilem esse sententiam; contrariam *Bonnacina*, *Coninck* & alii apud *Tambur.* n. 55.

CONFERENCE LVII.

An vota & contractus metu gravi & injusto extorti sint jure naturæ invalidi?

88. **V**alidos esse jure naturæ docent *Sanchez*, *Navar.* & alii cum *Laym.* hic c. 6. n. 8 quia, inquiunt, sunt simpliciter voluntarii, tamen à Judice facile

facile

facile rescindendi, quia per injuriam extorti: interrim consentiunt cum communi, vota solennia, Matrimonium & Sponsalia metu gravi & injusto extorta irrita esse per declarationem Ecclesie in iure canon.

RESOLUTIO I. Non tantum contractus sacer matrimonii, sponsalia, promissio vel datio dotis, promissio vel traditio bonorum Ecclesie, verum etiam omnis omnino contractus, etiam onerosus; ut venditionis, emptionis, mutui, maxime vero gratuitus, ut donationes, legata ac testamenta: ac universaliter omnis promissio, vel traditio rei, alias obligatoria, ex metu gravi & injusto extorta, ipso jure nature irrita sunt & invalida, nullamque, ne naturalem quidem obligationem justitie pariunt in metu passio, neque ullum jus conferunt extorquenti vel acceptanti. Ita *Patrit. hie. n. 56. referens Molin. Rebellum: Basil. Pontium, Dian. Tambur. & alios apud ipsos.*

Ratio clara est: quia naturali juri, rationi, & aequalitati omnino repugnat ex injuria oriri justitiam, seu jus quodpiam; quod nimirum homo per injuriam & injustitiam, injusto & gravi metu incusso extorquens alterius promissionem, vel consensum, possit sibi acquirere jus, & alteri imponere obligationem etiam naturalem justitie: ergo fatendum est talem exactioem, & acceptationem intrinsece quoad substantiam, adeoque ipso jure naturali injustam esse ac invalidam, non sicut furtum vel rapinam; ideoque acceptantem nullum omnino acquirere jus ad rem, vel in re, sed secundum communissimam (etiam advertentem)

riorum sententiam) tali metu extortum, & acceptum in conscientia sine mora restituere obligatur tanquam injuste acceptum. Quod si igitur nullum jus exigentis, nulla erit obligatio promittentis & consentientis; cum hæc sint correlativa:

Dices: quare ergo ad hujusmodi contractus rescindendos requiritur sententia Judicis? R. Eam requiri non tanquam irritantem eos aliàs irritos, sed solum ut declarantem irritos.

89. RESOLUTIO II. Vota non tantum solennia professionis religiosæ, sed etiam simplicia quæcunque non jurata, metu gravi & injusto extorta, ipso jure naturali invalida sunt in utroque foro; ac proinde nulla indigent relaxatione. *Patr. sup. n. 57. citans Sorum; Marchant. S. Bonavent.*

Ratio autem est: tum quia votum debet esse spontaneum Dei obsequium; Unde quàm maxime liberum esse convenit: tum quia jure & æquitate naturali omninò alienum videtur, quòd Deus acceptet ut obligantem promissionem hominis ab alio homine per malitiam metu gravi & injusto extortam; ut v. g. si frater fratrem intentata morte compellat (resignata hæreditate) vovere religionem: si parentes filios gravi & injusto metu compellant intrare religionem, &c. Eo ipso enim, quo Deus acceptaret ejusmodi promissionem injuste extortam, censeretur approbare injuriam & iniquitatem injuste extorquentis: ergò etiam jure naturæ irrita sunt ejusmodi vota injuste extorta. Et quidquid sit de hoc, saltem certum est, ea irrita esse declarata ab Ecclesia c. 1. perlatum: de his,

Pars II.

H

qua vi.

que vi. Et in Conc. Trid. Sess. 25. c. 18. de Regulari Excommunicationis sententia lata est in eos, qui Virginem, aliãque mulierem ad monasterium ingrediendum, aut professionem emittendam injuste coegerint: de quo late *Sanch. l. 4. moral. ca. per totum.* Atque hinc recte inferunt, *Sanch. cit. 3. n. 18.* Marchant. sup. n. 48.

90. NB. Initiatum ordine sacro ex metu violenti constantis injusto, non teneri voto castitatis (idemque est de debito recitandi divinum officium) ordini annexo. Atque ita posse sine ulla dispensatione ad nuptias transire, si nolit in usu sacri ordinis permanere. Quod si tamen, cessante metu, vel semel ordine sacro usus esset, jam resilire nequit; quia usus ille esset ratificatio ordinis suscepti.

CONFERENTIA LVIII.

De juramentis metu gravi extortis.

91. RESOLUTIO: Juramenta per injuriam metu gravi & injusto extorta valida sunt, & obligant ex virtute religionis, ob reverentiam divini nominis & Numinis in testimonium promissionis factæ invocati! Est communis ex *C. de vero: de jure jurando: & C. ad Audientiam de hoc que vi:* Ubi datur Ratio: quia omne Juramentum voluntarium non vergens in interitum salutis, licite & honeste servabile, validum & licitum est: tale autem juramentum simpliciter est voluntarium, ex dictis: & quamvis consensus non esset sufficienter voluntarius in promissionem violentam ad inducendam obligationem justitiæ, suppe-

nitur tamen sufficienter voluntarius ad invocationem Divini Nominis ad inducendam obligatorem ex virtute religionis. Quod si ergo jurasti latroni dare pecuniam, usuram, &c. nec usus aliqua equivocatione v. g. dabo, si debeo, obligaris juramento. Cæterum ob injuriam tibi illatam poteris relaxationem petere: aut solutas pecunias in iudicio repetere. Imò cum *Azorio tom. 1. l. 11. c. 7. q. 2.* tali juramento vim & obligationem omnino denegare, quia juramentum sequitur promissionem principalem: quod si ergo hæc invalida sit, & sequens juramentum invalidum esse videtur.

CONFERENTIA LIX.

De Sacramentis ex metu gravi collatis.

RESOLUTIO: Valida sunt omni jure etiam ex metu gravi ac injusto collata, & suscepta (non fictè) Sacramenta omnia, excepto matrimonio. Ita *Patrit. n. 59.*

Ratio est: Quia solum matrimonium essentialiter in contractu consistens requirit consensum promissorium ad inducendam obligationem justitiæ: reliqua verò sacramenta solum requirunt consensum voluntarium in opus præsens.

Unde validè baptizatur metu gravi & injusto impulsus: validè suscipit ordinem sacrum; at non obligabitur voto castitatis, vel debito horarum: valida etiam videtur extorta absolutio sacramentalis, ab excommunicatione, & interdicto jure naturæ; quæ tamen meritò invalidata est ab Ecclesia *c. un. de his, quæ vi. in 6.*

CONFÉRENTIA LX.

De concupiscentia appetitus sensitivi.

93. **C**oncupiscentia in proposito est passio appetitus sensitivi prosequens aliquod bonum delectabile; ut *amor, desiderium, spes, concupiscentia, gaudium*: aut contra fugientis malum oppositum; ut *odium, fuga, timor, desperatio, tristitia, ira, &c.* Jam alia est passio *antecedens*, quæ sola apprehensione objecti delectabilis, vel contrarii, absque ulla deliberatione intellectus, vel consensu voluntatis exurgit, vel durat in parte sensitiva: ac proinde secundum se nec meriti, nec demeriti seu peccati capax est. *Consequens* autem est passio, quæ deliberato arbitrio & consensu voluntatis, vel jam excitata admittitur, vel etiam in proposito excitatur, ut scilicet ad promptiorem seu intensiorem operationem deserviat. Revertendum ergo hic est, quomodo ejusmodi passiones se habeant ad voluntarium in actibus humanis. Sit itaque

94. **RESOLUTIO I.** Concupiscentia, si est passio quæcunque, antecedens vel subsequens, non reddit actum involuntarium: pro hac sententia Patrit. n. 61. Divum Thom. 1. 2. q. 6. a 7. Summa in 4. Dist. 29.

Ratio igitur est manifesta: quia involuntarium est, quod fit à principio extrinseco, aut saltem contra inclinationem voluntatis, seu cum aliqua sui displicentia: sed quod fit ex passione concupiscentiæ, simpliciter fit à principio intrinseco, secundum inclinationem voluntatis naturaliter

potat̄ inclinatat̄ in appetibilia appetitus sensitivi, præsertim in iracundis & libidinosis: igitur, &c.

95. RESOLUTIO II. Concupiscentiæ Passio voluntarium imperfectum seu spontaneum potius auget. *idem qui sup.*

Ratio autem est: Quia illud, quod fit à principio intrinseco ex prævia cognitione, est voluntarium secundum omnes: & passio concupiscentiæ (puta voluptas, ira, &c.) trahit voluntatem à principio intrinsecum majori cum impetu ferri in objectum concupitum: igitur potius auget eam impedit voluntarium spontaneum. Unde est illud Jacobi: *unusquisque tentatur à concupiscentiæ suæ abstractus & illectus.*

96. RESOLUTIO III. Concupiscentiæ passio voluntarium perfectum minuit, & quandoque omnino aufert: *idem qui sup.*

Ratio est: Quia liberum consistit in indifferentia voluntatis ad volendum objectum propositum ab intellectu cum hujusmodi indifferentia boni & mali: quod autem passiones concupiscentiæ impediunt intellectus deliberationem, ac faciunt, ut magis æstimet ac ponderet rationes ac motiva pro parte concupita; minus verò motiva in oppositum, fit ut voluntas minus liberè feratur in objectum propter passiones impediens. Imò contingit passionem iræ intellectum perturbare, & sola objecti concupiti consideratione occupatum excæcare, ut non possit omnino deliberare vel etiam apprehendere rationes in oppositum, ut fit in furiosis; atque ita passio omnino aufert libertatem,

tem, & voluntatem perfectum. Et ideo communis jam est persuasio, quod qui minus liberè agit, minus delinquat circa objectum malum: & minus meritum habet circa objectum virtutis & bonum. **E**contrà passio consequens voluntariè excitata à voluntate auget voluntarium, & consequenter etiam peccatum. Undè *D. Thom. 1. 2. q. 77. a. 4.* dicit: *Signum est magnitudinis ejus (peccati) quia demonstrat intensiorem voluntatis ad actum peccati: quo sensu verum est, quod quanto quis majori libidine, vel concupiscentia peccat, tanto gravius peccat.*

CONFERENTIA LXI.

Quid sit bonitas & malitia moralis actus humani?

74. RESOLUTIO: *Bonitas moralis actus humani est rectitudo actus secundum rectam rationem, vel legem. Econtrà malitia moralis est privatio hujusmodi rectitudinis secundum rationem, vel legem, quæ aliàs deberet inesse actui. Ita D. Thom. 1. 2. q. 8. a. 1.* ubi hæc habet: *Omnis actio, in quantum habet aliquid de esse, in tantum habet de bonitate: in quantum verò deficit ei aliquid de plenitudine essendi, quæ debetur actioni humanae, in tantum deficit à bonitate, & sic dicitur mala. Quæ autem sit illa plenitudo, quæ debetur actioni humanæ, ait Scot. 3. d. 36. q. un. bonitas actus moralis est quasi quidam decor illius includens debitam proportionem ad omnia, ad quæ debet actus proportionari; utpotè ad potentiam, ad objectum, ad finem, ad tempus, ad locum, ad modum, &c. Pro horum meliori intelligentia*

Explic.

Explicatur definitio bonitatis & malitiæ moralis actus humani: dicitur itaque I. Est *rectitudo actus*: id est, perfectio seu integritas actus conformata & quasi commensurata suæ regulæ, secundum quam ipsi nihil deest eorum, quæ, in quantum humanus & liber est, habere debet: sicut e contra *malitia moralis* opposita consistit in defectu seu privatione ejusmodi perfectionis & integritatis: quâ nimirum actui vel potentiæ aliquid deest eorum, quæ secundum rectam rationem habere deberet. Dicitur II. *Secundum rectam rationem*: sive dictamen rectæ rationis practicæ: ideò enim actus formaliter bonus est, v. g. dare Eleëmofynam: aut malus, v. g. furari; quia conformis est, aut difformis dictamini rectæ rationis, quod nimirum: ita operari conveniat, vel disconveniat, deceat, vel dedeceat naturam rationalem. Dicitur III. *Vel legem*. Actus enim moralis bonus vel malus dicitur, quatenus fit à principio regulabili per regulas rectæ rationis, alioquin defectibili: atque experientiâ notissimum est, non solum voluntatem humanam esse defectibilem in operando, seu eligendo bonum præ malo, honestum præ inhonesto; sed etiam ipsum intellectum in dijudicando bono & malo, honesto & inhonesto, decente vel dedecente naturam rationalem: & ideò positæ sunt leges extrinsecæ, velut Regulæ, quæ regularent ac dirigerent simul & intellectum ad rectè judicandum, & voluntatem ad rectè operandum, utpote conformiter ad naturam rationalem, & legem præscriptam.

98. Similiter in definitione *malitiæ moralis*, dicitur

citur I. *Privatio rectitudinis* : intellige , secundum
rectam rationem vel legem. II. *Rectitudinis debere*
inesse , non enim privatio cujusvis rectitudinis po-
 tentis inesse actui est malitia moralis seu peccatum
 sed illius tantum rectitudinis , quæ secundum rec-
 tam rationem , vel legem deberet inesse. III. *Actui*
vel potentia. Ut enim : comprehendatur om-
 nis malitia peccati , non tantum commissionis , ubi
 rectitudo deberet inesse actui ; sed etiam omissi-
 onis , ubi rectitudo deberet inesse potentia obligata
 ad actum non omittendum.

CONFERENTIA LXII.

Unde actus humanus sumat suam bonita-
 tatem & malitiam ?

99. **R**ESOLUTIO generalis : Actus humanus
 sumit suam bonitatem & malitiam extrin-
 secè & causaliter ab objecto , fine , & circumstan-
 tiis ; atque *ut bonus moraliter sit* , omnia hæc con-
 currentia bona cognita sint , est necesse : *si vero*
malus moraliter sit , sufficit unum aliquid horum
 malum cognitum esse. Ita D. Dionysius *lib. de di-*
vin. nominibus c. 4. Bonum est *ex integra causa* , ma-
 lum verò *ex defectu cujuslibet*. Et patet ex Scoto
 a. 40. q. 1. ubi dicit : *bonitatem moralem actus hu-*
mani esse aggregationem omnium convenientium actui
secundum rectam rationem : Consequenter su-
 mit bonitatem ab objecto , fine & circumstantiis
 cognitis ; quæ quia multæ sunt , oportet sigillatim
 de singulis aliquid proponere , sit itaque

CONFERENTIA LXIII.

Quæ sit bonitas & malitia moralis ex
objecto?

100. **R**ESOLUTIO : Actus humanus accipit
suam bonitatem aut malitiam essentialem
ac specificam ab objecto bono vel malo cognitò ;
bonitate quidem directè, malitia verò indirectè vo-
luntà ac intentà. Comm. cum D. Thom. 1.2 q. 18. a.
2. & Scot. quodlib. 18. a. 2.

Explicatur : dicitur I. *Bonitatem aut malitiam
essentialem.* Quia sicut omnis actus in naturalibus
accipit primariò suam essentialem & specificatio-
nem ab objecto, in quod tendit ; ita etiam
omnis actus humanus & moralis in esse mo-
rali, seu quatenus conformis vel disformis est
rectæ rationi, hanc suam moralem essentialem ac
specificam bonitatem aut malitiam primariò sumere de-
bet ab ipso objecto, quod in se bonum aut malum,
conforme vel disforme est rectæ rationi : adeò, ut
si objectum bonum (utpote Eleëmofyna) sit cer-
ta quadam habitudine conformitatis ad rectam ra-
tionem vel legem, etiam actus circa illud objec-
tum moraliter bonus erit, in certa quadam specie
virtutis, puta dare Eleëmofynam, in specie mise-
ricordiæ. Econtrà si objectum malum sit certa
quadam dissonantiâ ad rectam rationem vel le-
gem, etiam actus circa tale objectum malus erit in
tali specie : ut furtum in specie injustitiæ. Unde
actus humani alii dicuntur *boni vel mali intrinsecè
& ex objecto* ; ut amare Deum & proximum : quia

H 5

ex

ex natura & objecto suo naturalem conformitatem habent ad rectam rationem, seclusa etiam omni lege, Et licet etiam legibus præcipiantur, non tamen ideò boni sunt, quia præcipiuntur; sed ideò præcipiuntur, quia boni sunt. Econtrà odium Dei vel proximi sunt *actus intrinsecè mali & ex objecto*; quia ex natura & objecto suo habent naturalem deformitatem adversus rectam rationem, seclusa etiam omni alia lege. Et licet etiam legibus prohibeantur, non ideò tamen mali sunt, quia prohibiti, sed ideò prohibiti, quia mali sunt. Alii *actus dicuntur boni vel mali ex obligatione legistarum*, & sumunt suam bonitatem vel malitiam ex objecto per accidens, seu ratione legis per accidens supervenientis tali materiæ; ideoque præcisè boni sunt, quia præcipiuntur: aut mali, quia prohibentur: v.g. die jejunii abstinere à carnibus est bonum, & comedere carnes est malum. Unde fit, quòd *actus per se & ex objecto mali (cæteris paribus) semper graviora peccata sint, quàm actus mali ex sola prohibitione legis.* Ita P. Marchant. *Tribun. p. 1. Tract. 3. tit. 3. q. 2.*

101. Dicitur II. *Ab objecto bono vel malo cognito, cum nihil possit fieri volitum, nisi præcognitum.* Verum quoad volitum bonum, & malum hoc est discrimen. Ad hoc enim, ut actus sumat bonitatem ab objecto bono & honesto cognito, debet objecto esse volitum, ut bonum & honestum, non autem ut utile vel delectabile; aliàs eo ipso deperderet actus bonitatem. At contrà, ad hoc ut actus sit malus ex objecto, non est necesse, ut tendat in objectum ut malum vel inhonestum; sed

suffici

sufficit velle objectum, quod de facto proponitur malum, inhonestum vel turpe, tametsi voluntas præscindat excludat, imò nolit ipsam malitiam vel turpitudinem: quia eò ipso, quo voluntas vult actum circa objectum delectabile vel utile, convincitur etiam velle malitiam & turpitudinem peccati annexam. Ratio utriusque partis est, quia bonum est ex integra causa, malum autem ex quolibet defectu.

CONFERENCE LXIV.

De bonitate & malitia morali ex fine.

102. **F**inis est id, cuius gratiâ aliquid fit: alius finis operis sive intrinsecus, ad quem ipsum opus vel actus ex natura sua ordinatur; ut dare eleemosynam pauperi, miserix corporalis sublevandæ gratiâ: furari habendi gratia, &c. Alius est finis operantis & extrinsecus, quem operans pro arbitrio operi præstituit; ut dare eleemosynam propter vanam gloriam, studere ob honores consequendo.

RESOLUTIO: Actus humanus sumit suam bonitatem & malitiam, internus quidem primariam & specificam: externus verò secundariam & accidentalem tantum à fine propter quem fit: Ita communissima.

Ratio est: quia universaliter omnis actus accipit suam specificationem, non tam ab objecto materiali, in quod tendit, quàm potius ab objecto formali seu motivo, sub quo tendit in objectum materiale: atqui finis intentus est verissimè objectum, & motivum formale, secundum quod & propter quod

quod

quod voluntas actu interno vult per actum externum tendere in tale objectum: ergo actus humanus internus sumit primariam & specificam suam bonitatem & malitiam à fine, in quem tendit. Unde Aristoteles 5. *Ethic n. 2.* ait: eum, qui furatur adulterandi gratia, magis adulterum esse, quam furem: quia ergo actui interno per se primario competit intendere finem, & propter finem agere eligendo media, & imperando actus externos in ordine ad talem finem; actibus vero externis merè per accidens est, quod ita eligantur & ordinentur ad talem finem; sequitur necessario, finem actui interno tantum tribuere bonitatem vel malitiam primariam specificam: actibus vero externis imperatis solum secundariam & accidentalem, tantquam meram circumstantiam.

CONFERENTIA LXV.

An sit universaliter verum, *cujus finis malus est, ipsum quoque malum est: & e contra: cuius finis bonus, ipsum quoque bonum est?*

103. **R**ESOLUTIO: Universaliter verum est, *cujus finis malus, ipsum quoque malum est: at non e contra, cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est.*

Ratio est; quia finis bonus non reddit actum bonum, nisi careat omni malitia ex objecto & aliis circumstantiis: quia *bonum oportet esse ex integra causa.* Finis autem malus semper reddit actum malum, etiam aliàs ex objecto, & omnibus aliis circum-

cumstantiis sit optimum? quia malum ex quolibet defectu.

Hinc sequitur I. Finis bonus, actui ex se bono vel indifferenti, tribuit bonitatem. II. Nullus finis bonus actum de se malum, bonum facit. III. Omnis finis malus, malum facit actum ad se ordinatum. IV. Actus bonus propter finem bonum accipit à fine tot species bonitatis, quot ei diversi fines boni præfiguntur: v. g. dare Eleëmofynam pauperi ob honorem Dei, ad satisfaciendum pro peccatis: ex objecto habet bonitatem Eleëmofynæ seu misericordiæ: ex fine autem duplici, aliam duplicem habet bonitatem; scilicet virtutis religionis & penitentiæ. Item qui vult temperantiam ad conservandam castitatem, habet utriusque virtutis bonitatem; utpote temperantiæ & castitatis &c. V. Actus malus propter finem malum, duplicem accipit malitiam, unam ab objecto seu medio malo electo: aliam à fine malo præfixo; imò tot malitias, quot fines mali diversi præfiguntur: easque aliquando specie diversas, utpote diversis virtutibus repugnantes; ut si velis furari adulterandi gratiâ: occidere alterum, ut bona ejus auferas: uxore ejus potiari, &c. VI. Actus bonus propter finem malum, destructa bonitate ex objecto, simpliciter redditur malus ex fine: v. g. Vis dare Eleëmofynam ad captandam vanam gloriam: aut pauperi puellæ ad finem inhonestum. VII. Actus malus propter finem bonum, est, & manet malus; ut si fureris in ordine ad dandam eleëmofynam. Eccl. 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio est maculata.* Item vis sanitatem per medicamen superstitiosum. VIII. Actus

Actus

Actus indifferens propter finem bonum, bonitatem suam unicam habet ex fine bono: v. g. ambulare peregrinationis causâ: comedere, bibere, dormire ad reficiendas vires ad serviendum Deo. Porro potest etiam fieri *actus bonus ad finem indifferens*: v. g. Eleëmofyna vel oratio pro impetranda sanitate. IX. *Actus indifferens propter finem malum*, habet etiam unicam malitiam ex fine: v. g. ambulare, loqui luxuriæ causâ. X. *Actus indifferens propter finem indifferentem*; ut ambulare, comedere, bibere, fricare barbam, &c. solius refectionis vel recreationis gratiâ, in specie omninò manet indifferens.

CONFERENTIA LXVI.

De bonitate & malitia morali ex circumstantiis.

104. **C**ircumstantiæ dicuntur actuum humanorum ac moralium accidentales quædam affectiones; sic vocatæ, quod actum humanum operantem, & objectum quasi circumstant. E. g. De substantia Eleëmofynæ sunt tantum homo datus, egenus accipiens & ipsa traditio pecuniæ, panis, &c. Jam verò tam ipsum actum, quam operantem, & objectum variæ circumstantiæ possunt afficere; & magis vel minus bonum, vel etiam malum efficere. Utpotè *quis dat*; Dives an pauper. *Quid dat*? multum an parum? suum an alienum? *Cur dat*? an ad bonum vel ad malum finem? *Quomodo dat*? an magno vel parvo affectu? an cum indignatione, exprobratione, &c.

Similiter in furto de substantia actus sunt homo accipiens res alienas, & ejus ablatio invito Domino. Hunc autem actum, operantem, & ipsum etiam objectum variæ circumstantiæ afficere possunt: ac furtum reddere magis vel minus malum, sacrilegium vel prophanum, in loco sacro vel profano, in necessitate, an tempore belli, &c.

RESOLUTIO: Actus humanus, sumit suam bonitatem & malitiam etiam à circumstantiis cognitis, & aliquo modo volitis; semper quidem accidentalem actui: sed aliquando aggravantem tantum; aliquando verò etiam speciem mutantem. Est communis doctrina.

Explicatur tamen: dicitur itaque I. *Actus humanus sumit suam bonitatem & malitiam etiam à circumstantiis cognitis & aliquo modo volitis, &c.* Ratio est: quia actus humanus (externus) efficax, in individuo tendit in objectum prout cognoscitur esse à parte rei affectum suis circumstantiis; ac proinde voluntariè eliciens talem actum in his circumstantiis, censetur etiam indirectè saltem velle omnes ejus circumstantias cognititas, & per se conjunctas actui, operanti, vel objecto: atqui constat illas circumstantias esse aliquando bonas & honestas; aliquandò verò malas & prohibitas ad talem actum (sic circumstantia loci sacri est optima ad orationem, pessima autem ad furtum) adeoque actum voluntariè ad se tendentem, aliqua bonitate vel malitia efficient: consequenter actus humanus sumit suam bonitatem & malitiam etiam à circumstantiis cognitis & aliquo modo volitis. Cæterum notandum hic discrimen esse quo ad

ad bonitatem & malitiam: Nam ad hoc ut actus sumat bonitatem à circumstantia bona; v. g. ut furans in loco sacro, aut dans eleëmofynam personæ sacræ vel religiosæ, addat actui novam bonitatem religionis ex circumstantia loci sacri, vel personæ sacræ, necesse est; ut ipsa circumstantia bona cognita, per se directè volita ac intenta sit. Alioquin fit quamvis cognita, tamen nullo modo attendenda, nullam poterit conferre bonitatem. At verò e contra, ut actus sumat malitiam ex circumstantia mala, per se tamen conjuncta actui vel naturaliter consequente, sufficit illam esse cognitam; nec oportet esse per se & directè ullo modo volitam vel intentam e. g. Furans scienter rem sacram, aut violans personam sacram, contrahit malitiam sacrilegii ex circumstantia, vel personæ sacræ, licet illam circumstantiam minimè velit, vel si etiam nollit esse sacram.

Dicitur II. *semper quidem accidentalem actui, aliquando tamen aggravantem tantum, seu intra eandem speciem majorem vel minorem: aliquando vero speciem mutantem; seu diversæ speciei à bonitate vel malitia substantiali actus.* Unde circumstantiæ aliæ dicuntur *aggravantes tantum*, aliæ verò *speciem mutantem*.

Circumstantiæ aggravantes tantum sunt, quæ solum augent, vel minuunt bonitatem vel malitiam actus intra eandem speciem virtutis vel peccati, v. g. furari 100. vel 1000. indignatio aut ira vehementis vel remissa. *Circumstantiæ speciem mutantem* dicuntur, quæ actui novam ac diversam speciem bonitatis vel malitiæ afferunt. Sic v. g. Circumstantiæ

stantia personæ pauperis sacræ intenta, actui elemosynæ addit bonitatem virtutis religionis, actui verò fornicationis addit malitiam sacrilegii: Trifissimum est exemplum in actu carnali: si enim hoc peccatum fiat inter solutos, est simplex fornicatio: si à, vel cum ligata, est adulterium: si à vel cum persona Deo sacræ, est sacrilegium: si inter consanguineos vel affines, est incestus: si cum vi illata est raptus: si contra naturam cum se ipso, est molities: si cum eodem sexu, est sodomia: si cum diversa specie, est bestialitas. Hæ enim circumstantiæ omnes diversas planè malitias adferunt actui luxuriæ, contra diversas omninò virtutes, ac diversa præcepta sub motivo diversarum virtutum obligantia, ut patet.

CONFERENTIA LXVII.

Circumstantiæ sigillatim explicatæ.

105. **Q**UIS, significat non ipsam personam operantem secundum se: hæc enim est de substantia, & non circumstantia actus: sed conditionem seu qualitatem personæ operantis; an scilicet sit soluta vel ligata: Clericus, an Laicus, &c. Atque hæc circumstantia sæpissimè mutat speciem, & novam malitiæ speciem confert in peccatis: ut v. g. si persona ligata peccet carnaliter, jam non solum peccat contra castitatem, sed etiam contra justitiam: si sacræ voto solenni castitatis adstricta, peccat insuper contra Religionem sacrilegio, &c. si Prælatus vel Parochus suis opem debitam ferre negligat, peccat non tantum contra charitatem vel misericordiam, sed etiam contra justitiam.

Pars II.

I

titiam.

titiam. Si filius Parenti, subditus Principi, Praelato, Magistratui injuriam inferat, peccat non solum contra justitiam, sed etiam contra virtutem pietatis & observantiae: & sic de cæteris. Interdum verò intra eandem speciem solum auget & aggravat malitiam. Sic, cæteris, paribus, gravius est peccatum fidelis, quàm infidelis: Clerici vel Religiosi quàm Laici: Superioris quàm subditi: item ejus, qui multa à Deo singularia beneficia accepit, sæpius veniam peccatorum consecutus est, & relabitur, ob annexam ingratitude. Item gravius est furtum, si dives furetur, quàm si pauper indigus, &c.

106 QUID similiter non ipsum objectum actus, utpotè spectans ad substantiam, sed conditionem vel quantitatem objecti vel materiæ significat, circa quam actio bona vel mala versatur. Hæc circumstantia actui sæpè novam confert speciem malitiæ: ut luxuriæ cum aliena conjuge speciem injustitiæ: furto rei sacræ speciem sacrilegii: occisio Patris, speciem Parricidii seu impietatis. Aliquando verò intra eandem speciem actionis malitiam auget; ut si injuriam inferas homini innocenti: pauperi fureris, &c.

107. UBI, indicat qualitatem loci sacri, prophani, publici, privati, &c. tribuitque subinde actui novam malitiæ speciem; ut si in Ecclesia fiat humani sanguinis effusio malitiosa, aut etiam seminis per pollutionem voluntariam, coitum carnalem, etiam mariti cum uxore, nisi gravis necessitas excuset à sacrilegio: idem committitur per furtum in loco sacro (sivè si rei sacræ, sivè non sacræ) &c.

c. quasivit. 7. q. 9. sacrilegium committitur auferendo sacrum de non sacro: aut non sacrum de sacro. Extra hos casus vix ulla alia peccata v. g. detractiones, turpiloquia, aspectus lascivi, vel etiam oscula, censenda sunt contrahere malitiam sacrilegii mortalis contra Religionem & Reverentiam loci sacri. Quoad locum prophanum, si peccata fiant coram multis, ordinariè habent annexam malitiam scandalii contra charitatem, ideoque necessariò explicanda in confessione.

108. **QUIBUS AUXILIIS** : indicat media, causas & occasiones peccandi; ut sunt instrumenta peccandi, quæ aliquando etiam addunt novam speciem malitiæ; ut si quis pecuniã furtivã fornicetur: si medio magico damna intulisti: si lusu prohibito alterum decepisti, &c.

109. **CUR** : significat finem bonum vel malum, de quo satis sup.

110. **QUOMODO** : indicat modum actionis magis ac minus voluntarium, intensum, remissum, violentum, moderatum, &c. Hæc circumstantia plerumque & bonitatem in actibus bonis, amoris, doloris, &c. & malitiam in peccatis solum intra eandem speciem auget. Sic v. g. gravius peccatur ex certa, deliberata ac libera malitia vincibili: item si majori intensione, vehementia indulgeas odio, iræ: si longiori mora peccatis inhæreas, &c.

111. **QUANDO**, significat propriè qualitatem temporis sacri, vel non sacri. Et hæc circumstantia confert actui bonitatem vel malitiam solum per accidens; quando nimirum actus specialiter

est præceptus vel prohibitus ratione temporis facti, v. g. diebus festis feriari: diebus jejunii abstinere à carnibus, bonum est ex lege præcipiente; sicut econtra hujusmodi diebus laborare, aut carnes comedere, similiter malum est ex lege eo tempore prohibente. Unde si in die festo, tempore Adventus, aut quadragesimæ ex speciali devotione exerceas bona opera, intuitu sacri temporis, ac mysteriorum eo tempore in Ecclesia celebratorum, facis specialem actum Religionis. Aut econtra si die, vel tempore sacro committas peccatum aliquod directa intentione inhonorandi sacrum tempus, aut in contemptum sacri temporis, sine dubio peccas mortaliter peccato speciali contra Religionem, atque in confessione necessario aperiendo. At verò secluso omni præcepto vel contemptu, circumstantia temporis sacri non multum confert ad malitiam peccati: an scilicet in festo vel profesto peccaveris carnaliter secundum communem DD. sententiam. Nec est paritas inter tempus & locum sacrum; quia locus tanquam res permanens consecrationis, moralisque sanctitatis capax est; cui proinde mali operis exercitium secundum rectam rationem repugnat: at verò tempus res continuo transiens non ita capax est consecrationis aut moralis sanctitatis; sed dicitur solummodo sacrum vel sanctum per accidens ratione sacrorum mysteriorum, quæ eo tempore recoli vel fieri solent. Atque hæc de circumstantiis actuum humanorum sufficiant; quæ sequuntur sunt longè majoris dignitatis & excellentiæ, proinde memoriæ insculpenda.

CONFERENCE LXVIII.

An detur actus humanus indifferens in individuo?

112. **I**N specie dari tales actus humanos indifferentes, qui scilicet ex objecto nec boni, nec mali sunt, conveniunt *D. Thom. 1. 2. q. 18. a. 8. & Scot. in 2. d. 41. q. un.* adeoque est certum apud omnes. Et ratio est manifesta: quia deliberate loqui, ambulare, comedere, bibere, &c. sunt verus actus humani; & tamen ex specie seu objecto (secluso omni fine, aliisque circumstantiis) nec precepti, nec prohibiti; adeoque nec boni nec mali moraliter, cum nullam dicant specialem conformitatem aut difformitatem ad rectam rationem vel legem, & possunt fieri boni ac mali: ergo sunt actus humani indifferentes in specie & ex objecto. Ceterum an possint etiam esse indifferentes in individuo, seu hic & nunc exerciti, ita, ut ex natura sua non exigant aliquam peculiarem honestatem, vel conformitatem ad rectam rationem, qua fiant moraliter boni: de his sit.

RESOLUTIO: admittendus est actus indifferens etiam in individuo. Ita probabilius docent. *D. Bonav. in 2. d. 41. a. 1. q. 3. Scot. ibid. & quodlib. 18. a. 1. cum suis omnibus, & aliis quam plurimis.*

Probatur I. auct. *D. Hieron. Epist. 2. ad Augustin.* his verbis: *sunt namque indifferentia inter bonum & malum, sicut Philosophi disputant. Est enim bonum continentia; malum luxuria: & inter utrumque indifferens ambulare, digerere alvi stercorea, capitis purgamenta*

gamenta manibus projicere hoc neque bonum, neque malum est. Sive enim feceris, sive non feceris, neque justitiam habebis, neque injustitiam.

Dices fortè sanctum loqui de indifferentia actus quoad speciem. Sed econtra est; quia expressè addit, *sive feceris, sive non feceris, &c.* ergò loquitur de actu in individuo.

Probatur II. Ratione: Quia hic & nunc delibere fricare barbam præcisè ad sedandum pruritus, est actus humanus in individuo: sed non est bonus moraliter; quia nullam dicit peculiarem conformitatem ad rectam rationem neque ex objecto, neque ex fine, aut alia circumstantia: alioquin in homine existente in gratia posset esse meritorius vitæ æternæ: imò etiam materia voti; quia esset melius fricare, quàm non fricare, quæ inconvenientia sunt. Neque est malus moraliter, cum nullam habeat peculiarem difformitatem ad rectam rationem vel legem: ergò est actus indifferentis in individuo.

Respondent tenentes contrariam sententiam I. talem actum esse otiosum, pro quo debet in judicio reddi ratio: sed *contra* est, quia habet congruum finem, etsi indifferentem, nimirum sedandi pruritus. Alioquin certè posset esse sufficientis materia absolutionis sacramentalis: quis autem unquam, quantumvis delicatissimæ conscientie, confitetur se fricasse barbam ad sedandum pruritus? aut quis confessarius sanæ mentis hujusmodi confitentem absolveret?

Respondent II. Tenemur omnes actus nostros

ex objecto non malos referre ad finem bonum ac honestum. *Contra*: ubi est tale præceptum?

Respondent III. 1. Cor. 10. *sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Sed iterum *contra*: Quia Patres & interpretes hic non agnoscunt præceptum, consilium tantum: itaque manet adhuc probatum, dari actum humanum indifferentem in individuo.

CONFERENTIA LXIX.

Quomodo se habeat actus humanus exter-
nus ad internum, quoad bonitatem & mali-
tiam moralem?

113. Sensus quæstionis est, an actus externus, v. g. fornicationis, adulterii, vel occisionis, superaddat actui interno seu intentioni efficaci fornicandi, adulterandi, occidendi, distinctam malitiam in ordine ad pœnam: idem est de actu bono externo superaddito actui bono efficaci interno, in ordine ad novam bonitatem, & præmium essenziale? pro quo sunt duæ sententiæ oppositæ: una negativa D. Thomæ cum suis, & recentioribus communiter. Probatur auct. SS. PP. Aug. l. 1. de lib. arb. c. 3. *si quis habet voluntatem concubandi cum uxore aliena, & non datur facultas, coram Deo tam reus est, atque si opere complisset.* Chrysostr. hom. 2. 6. in Matth. *sola voluntas remuneratur pro bono.* Bernard. Epist. 77. ad Hugon. Vict. *voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas.* Fundamentum sat solidum est: quia sicut tota libertas ac moralitas, ita sanè tota bonitas & malitia moralis actui externo præcisè communicatur ab actu

interno: ergò actus externus nullam potest addere actui interno distinctam bonitatem vel malitiam moralem.

Alteram affirmativam ut probabiliorem docet Scot. in 2. d. 42. q. 4. & quodl. 18. a. 3. cum suis omnibus. Alensis. p. 4. q. 77. memb. 3. a. 5. cum aliis. Favet etiam S. Aug. l. 13. de trin. c. 5. dicens: *mala voluntate sola quilibet miser efficitur: sed miserius potestare, quàm desiderium malæ voluntatis impletur: perfectè quamvis, & sic malè volendo miser esset, minus tamen esset, si nihil eorum, quæ perperam voluisset, habere potuisset: ubi manifestè ceteret actum externum superaddere actui interno aliquam malitiam, quàm scilicet miserius fiat, qui malum desiderium implet, quàm qui implere nequit.* Et. tritum est illud *Glos. in c. 20. Exodi. non machaberis. Qui ergo opus adjicit voluntati, iniquitatem addit iniquitati.*

Fundamentum oppositum est; quia licet bonitas & malitia moralis externi actus tota dependet ab actu interno, reverà tamen in actu externo distincta est à bonitate ac malitia actus interni: non enim solum efficaciter velle; sed etiam ipso facto v. g. orare, eleëmofynam dare, martyrium subire, &c. bonum est, & conforme rectæ rationi; nec solum efficaciter velle; sed etiam actu furari, occidere, mœchari, &c. malum est, & difforme rectæ rationi, ac legi divinæ: cum ergo actui interno accedit actus externus, accedit etiam aliqua conformitas vel difformitas ad rectam rationem vel legem; & consequenter aliqua distincta bonitas vel malitia moralis ac voluntaria, etsi omni-

nō dependens ab actu interno. His præmissis sit.

114. RESOLUTIO : Probabilior utique est sententia Scoti affirmativa, actum externum addere actui interno novam bonitatem vel malitiam. Patet præter solidas probationes posterioris opinionis jam datas ex eo; quia à ratione absolum videtur, non plus mereri apud Deum illum, qui ipsum bonum opus exequitur, v. g. martyrium ipso facto perfert, quàm illum, qui martyrium solavoluntate efficaci desiderat. Confirmatur: secundum omnes actus externus martyrii meretur apud Deum præmium accidentale Laureolæ, quod non potest mereri solus actus internus quantumvis efficax: sed nullum omnino præmium datur à Deo, nisi ratione alicujus bonitatis: ergo, &c.

Similiter à ratione alienum videtur tantundem poenæ demereri in foro Dei illum, qui solum efficaciter proposuit homicidium, adulterium aut furtum, ac illum, qui tale crimen actu perpetravit: & quod huic (secluso omni damno) non sit injungenda major poenitentia in confessione, quàm illi.

Sed quid dicendum ad Patres in oppositum relatos? R. Patres loqui de merito & peccato: præmio & poena absolutè sumptis; non autem comparative quoad quantitatem; ut sensus sit, hominem solo actu interno efficaci, cum non potest exire in actum externum, nihilominus mereri præmium ac poenam æternam, ac si ipso opere compleret: non autem volunt, quòd tantundem præ-

mii vel pœnæ mereatur: ad exemplum illius D. Jacobi 2. *Quicumque totam legem implevit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Intelligitur nimirum quoad substantiam reatus & pœnæ; non autem quoad quantitatem.

CONFERENTIA LXX.

Quinam actus humani cadant sub lege, vel præcepto humano?

115. **R**ESOLUTIO I. Nullus actus merè internus, per se directè præcipi vel prohiberi potest lege vel præcepto humano. Ita cum D. Thom. 1. 2. q. 91. a. 4. Navar. c. 13. n. 38. Sum. l. 4. de legibus c. 12. Taner. Laym. & alii innumerati apud ipsos.

Ratio autem est: quia humana potestate, lege aut præcepto illud tantum potest præcipi vel prohiberi directè de quo homo virtute humana potest cognoscere, judicare, & transgressores punire (alioquin frustra ferretur lex, vel præceptum communitati, si cognosci non posset, an servetur) atque de actibus merè internis, utpotè suapte naturâ insensibilibus, nullus homo humana virtute cognoscere vel judicare potest; juxta illud 1. Reg. 16. *Homines vident ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor.* Ergò tantum actus externi per se directè præcipi vel prohiberi possunt, minime verò actus interni; ut puta cogitationes, proposita, volitiones, &c.

Petes: quomodo ergò Prælati Regulares præcipiant orationes mentales stas horis peragendas: Examina conscientiæ, &c. R. hæc ideò fieri, quia Reli-

Religiosus principaliter Deo vovit, obedire suo praelato in omnibus, quæ secundum Regulam & ordinis consuetudinem præcipiuntur; quæque ad puram Regulæ & status sui observantiam conducunt, inter quæ præcipua sunt orationes mentales, examina conscientiæ, &c.

116. RESOLUTIO II. Humana lege vel præcepto possunt etiam præcipi vel prohiberi actus interni indirectè; quatenus scilicet requiruntur ad actuum externorum directè præceptorum vel prohibitorum moralem substantiam. Ita communior, & sine dubio verior sententia Theologorum.

Probatur I. Quia omnis lex præcipiens, vel prohibens aliquem actum, necessariò (indirectè saltem) etiam præcipit vel prohibet omnia necessaria requisita ad moralem substantiam illius actus: sed omnis humana lex vel præceptum necessariò solum præcipit aut prohibet actus humanos voluntarios ac liberos, ad quorum moralem substantiam necessariò requiruntur actus interni voluntatis, seu voluntas & propositum talem actum externum faciendi, vel omittendi; qui scilicet actus interni sunt forma essentialis actuum humanorum externorum, humani ac liberi sunt: ergò præcipiens vel prohibens actus humanos externos, etiam indirectè præcipit, vel prohibet illum actum internum, seu voluntatis propositum talem actum externum faciendi, vel omittendi e.g. Ecclesia præcipiens die festo audiendum sacrum, consequenter indirectè etiam præcipit propositum audiendi sacrum; adeò ut qui deliberatè nollet audi-

audi-

audire, seu haberet propositum non audiendi sacrum, revera peccaret mortaliter contra legem Ecclesiæ. Similiter Ecclesia prohibens die veneris comedere carnes, etiam indirectè prohibet propositum edendi carnes; adeo ut qui die veneris efficaciter vellet, vel proponeret comedere carnes, revera peccaret legem contra Ecclesiæ. Unde *c. nulli. d. 19.* dicitur: *Nulli fas est velle, vel posse transgredi Apostolica sedis præcepta.* Ubi advertite pro his & sequentibus: quantum ad praxin in ordine ad forum conscientiæ, omnino perinde esse, sive dicatur actus illos internos præcipi vel prohiberi indirectè à lege humana, an verò posita lege humana, à lege divina naturali: quia sufficit occasione legis humanæ etiam interno actu peccari mortaliter.

Probatur II. Humana lex vel præceptum præcipiens actus humanos externos, indirectè quoque præcipit illos actus internos, qui ad moralem substantiam actuum externorum necessariò concurrunt; cujusmodi sunt peculiare intentiones actuum. Exempla sunt in *Contractibus*: Potestas Ecclesiastica vel civilis justè præcipiens aliquem contractum, v. g. ut qui virginem defloravit, eam aut ducat, aut dotet, &c. consequenter indirectè etiam præcipit actum seu consensum internum, sive intentionem sese obligandi necessariò requisitam ad substantiam moralem talis contractus in specie. Quis enim neget Ecclesiam vel Rempubicam posse præcipere suis subditis, ut verè, & non fictè seu fraudulenter contrahant? cum ad utramque gubernationem ac commune bonum maximè pertineat.

ut con
adeo
ne rec
in adm
ge vel
minis
eo ipso
bere in
crandi
ca sub
mentu
ception
fidelibu
etiam i
& prop
Den
domin
canoni
vam co

An r
117. S
horis c
volunt
attenti
sum, v
Deus c
Sup
cipiens

ut contractus veri & non ficti vel fraudulentum fiant; adeoque cum vero interno consensu ac intentione requisita ad substantiam contractus. Deinde in *administratione Sacramentorum*. Quicumque lege vel præcepto superioris jubetur sacramentum ministrare, baptizare, absolvere, celebrare, &c. eo ipso indirectè jubetur, & sine dubio tenetur habere intentionem baptizandi, absolvendi, consecrandi, &c. quia ejusmodi intentio est de intrinseca substantia operis præcepti, sine qua non sacramentum, sed sacrilegium fieret. Uterius in *suspensione sacramenti*. Lex Ecclesiastica præcipiens fidelibus annuam confessionem, consequenter etiam indirectè præcipit actum internum doloris & propositi, emendationis, &c.

Denique in *oratione & cultu divino*. Utpote Missa dominicis & festis diebus devotè audienda, horis canonicis recitandis, &c. quæ certè merentur novam conferentiam; proinde fit

CONFERENTIA LXXI.

An requiratur attentio mentis in horis canonicis recitandis.

117. **S**ensus quæstionis est, utrum ad satisfaciendum præcepto Ecclesiastico de recitandis horis canonicis, requiratur non tantum intentio voluntatis interna ad colendum Deum, sed etiam attentio intellectus ad verba recitanda, vel ad sensum, vel ad mysteria, vel saltem ad finem, qui est Deus colendus? circa quod

Supponitur ut certissimum, quod Ecclesia præcipiens clericis recitationem horarum canonicarum,

rum,

rum, præcipiat veram orationem, verum cultum
 divinum, & verum actum religionis, quo Deus
 T. O. M. verè colatur; quia Ecclesia illo præcep-
 to per se & principaliter intendit satisfacere dupli-
 ci suæ obligationi. I. *Obligationi generali Religio-
 nis*, scilicet colendi Deum nomine totius populi
 Christiani. II. *Obligationi speciali justitia*, seu in-
 tentioni fundatorum: atqui Ecclesia sine dubio
 tenetur colere Deum vero cultu Religionis tum ex-
 terno, tum interno; cui proinde obligationi inten-
 dit satisfacere deputando certos ministros, qui ip-
 sius, & totius populi Christiani nomine, per officia
 à se instituta, statis temporibus Deum colant: at-
 que intentio fundatorum Ecclesiarum, ac benefi-
 ciorum sine dubio fuit, ut Deus vero cultu Religio-
 nis: vera oratione & laude divina colatur: cui
 obligationi Ecclesia absolutè tenetur, & suo præ-
 cepto intendit satisfacere per horas canonicas ritè
 à suis ministris persolvendas: consequenter Ec-
 clesia præcipit veram orationem, seu verum cul-
 tum divinum; adeoque non solum externam ma-
 terialem verborum pronuntiationem quantumvis
 accuratam, quæ sine omni interno actu nullo mo-
 do dici potest vera oratio, aut verus Dei cultus.
 Clara namque sunt verba præcepti *c. Dolentes di-
 strictè præcipientis in virtute sanctæ obedientiæ, ut divi-
 num officium diurnum pariter ac nocturnum, quantum
 illis Dominus dederit, STUDIOSE celebrent, & DEVO-
 TE* Ubi signanter Glossa. *STUDIOSE* quoad
Officium oris, DEVOTE quoad *Officium cordis*. Un-
 de non credo aliquem reperiendum, qui negare
 præsumat, ad satisfaciendum præcepto requiri ali-
 quam

quam internam devotionem voluntatis, seu *intentionem* colendi Deum; ut proinde controversia tantum sit, utrum etiam requiratur aliqua *attentio* intellectus, quæ sit de substantia verè orationis, seu veri cultus divini, quæque indirectè cadat sub præcepto precipiente veram orationem & verum cultum divinum? sit ergo

118. RESOLUTIO affirmativa, cum D. Thom. 4. d. 15. q. 4. a. 2. Navar. c. 14. de Oratione n. 19. Soto, Cajet, Sylvestro & aliis, quos refert & sequitur noster Patrit. hic n. 42.

Ratio autem fundamentalis est: Quia Ecclesia potest præcipere actum internum saltem indirectè, quoties actus internus est de substantia actus externi per se præcepti, ad hoc ut sit actus virtutis, & idoneus ad finem præcepti supernaturalem: atque attentio interna est de substantia veræ orationis, seu veri cultus Dei, qualem præcipit Ecclesia: ergo, confirmatur ex communi Doctorum sententia, imò omnium sensu; in omni oratione jure divino naturali requiritur attentio interna, ac ea ut omnis voluntaria distractio in oratione propriè dicta, sit ali- quod peccatum saltem veniale, quando oratio non est obligatoria, nisi fortè sub veniali: mortale autem, quando oratio jure divino esset obligatoria sub mortali; ut fatentur Valentia tom. 3. Diss. 6. q. 2. p. 9. Suarez de Religione l. 3. c. 4. Less. l. 2. de peccat. c. 37. dub. 11. Quod si ergo sit aliquod jus divinum obligans ad orationem seu cultum divinum, de se tamen indeterminatum, & determinandum ab Ecclesia quoad modum & tempus, utique ipsum jus divinum, ut sic determinatum ab Eccle-

fia

fia, adhuc obligabit sub peccato etiam mortali ad attentionem internam: atqui Ecclesia sub præcepto obedientiæ præcipiens suis ministris, ut horas canonicas tanquam veram orationem & cultum divinum, *studiosè celebrent & devotè*, est mera Executrix & determinatrix juris divini naturalis de colendo Deo, satisfaciendo foundationibus ad divinum officium factis: utrumque enim est juris naturalis, hoc justitiæ, illud Religionis: ergo præceptum illud saltem indirectè & vi legis divini latentis determinatæ, verè obligat sub peccato, & quidem (in materia gravi) mortali ad attentionem internam. Audi super hoc os aureum D. Chrysostomum *hom. 79. ad populum Antioch.* in hæc omnino verba differentem. *Quæ enim excusatio aut venia dabitur nobis, si cum amicis loquentes adsumus animo, mentemque adhibemus: cum Deo verò colloquentes animo in rebus indignis peregrinamur? possétque tam fæda ac turpis esse peregrinatio mentis, ut duplicis sceleris, seu lethalis culpæ labem haberet: unam, verbi causa, cogitati, optati que stupri, seu homicidii, alteram insignis injuriæ, quâ divine preces, Psalmi, Sacraque Scriptura verba tunc afficiuntur.* Hæc Sanctus, loquens de oratione in genere, quid dicturum putas de ipso officio divino?

119. Nihilominus negativa opposita non est omninò rejicienda, utpote multorum ac gravium Doctorum. *D. Antonini, Durandi, Paludani, Medina, Sylvestri, Tabienæ, Rosellæ, Angeli, aliorumque.* Et ideo in priori titulo de conscientia scrupulosa suam memini, scrupulosè orantibus horas in choro, ac propter distractiones, etiam involuntarias, nolentibus

ibus ut valeant, easque idcirco in serum differenti-
bus non sine periculo omnimodæ omissionis, ut
se accommodent huic sententiæ, nec curent distrac-
tiones, omittant repetitiones, &c.

CONFERENCE LXXII.

Qualis intentio requiratur ad impletionem
cujuscunque legis vel præcepti?

120. **R**ESOLUTIO I. Ad implendam legem,
vel præceptum quodcunque necessaria
est intentio faciendi ipsum opus præceptum: non
item intentio satisfaciendi legi vel præcepto. Ita
Auctores citandi in exemplis.

Explicatur: *necessaria est intentio faciendi ipsum
opus præceptum*: id est, ut quis voluntariè exerceat,
adeoque velit ac intendat facere talem actum, seu
tale opus, quale præceptum est: v. g. Missæ in-
terfit, horas recitet, &c. Unde præcepto non sa-
tisfacit, qui materialiter tantum absque omni in-
tentione & voluntate faciendi opus pium, interest
missæ dormiens, plene ebrius, invitus ac coacte
detentus in loco missæ, &c. Ita Caspens. hic *Disp.*
3. sect. 5. March. tribun. p. 2. tract. 1. tit. 7. q. 4.

Ratio est: quia ad implendum præceptum requi-
ritur quidquid est de substantia præcepti: illud
autem est de substantia præcepti, quod est de in-
trinfeca ratione operis præcepti, seu quod ad mo-
ralem substantiam operis præcepti necessariò re-
quiritur: sed de intrinfeca ratione operis præcepti
est intentio seu voluntas faciendi ipsum opus,
quod præcipitur; siquidem omni lege & præcep-
to utique præcipiatur actus humanus voluntarius,

Pars II.

K

qualis

qualis esse non potest sine dicta intentione : ergo quicumque non habet dictam intentionem faciendi opus præceptum, reverâ non implet, nec satisfacit præcepto.

121. Porro *pro foro externo latè patens est exceptio*. Sic enim satisfacit legi vel præcepto humano
 1. Omissione involuntaria operis prohibiti: v.g. Tu die veneris libenter ederes carnes, sed inopia prohiberis, nihilominus satisfacis præcepto omissionis, adeò ut evites pœnam in comestores carni-um latam, non obstante quod pecces secundum internum affectum indirectè prohibitum à lege. Satisfit involuntaria solutione debiti realis v. g. præbes Parocho decimas, solvis tributum, debitum domino reddis quantumvis involuntarie; quia in debito reali principaliter attenditur res præstanda : econtra verò in debito personali, v. g. in missæ auditione principaliter attenditur actio extendenda ab homine, utpote modo humano & voluntario. Ita *Sotus, Suar, Sanchez, Azorius, alii cum Laym hic c. 4. n. 9.* 3. Qui ex metu quocumque facit opus præceptum debite, alioquin non facturus; ut si puer metu virgarum die dominico missam debite audiat, aliàs non auditurus: die veneris à carnibus abstineat, aliàs non facturus, talis præceptum adimplèsse censendus est.

122. *Non item intentio satisfaciendi præcepto*. Ita *Suar. l. 4. de horis c. 26. Vasq. Sanchez. Laym. & alii apud Patrit. n. 47.* Et Ratio est: quia intentio voluntas satisfaciendi præcepto est actus interior non habens necessariam connexionem cum opere præcepto; quia lex vel præceptum solum præ-

pit voluntariam operis executionem, v. g. ut devote missam audias; non autem ut perculiari actu intendas satisfacere legi vel præcepto.

Hinc sequitur 1. si die dominica, sola privata devotione ductus audias sacrum immemor diei dominicæ, aut nihil cogitans de obligatione, satisfacis tamen præcepto; quia totum opus lege præceptum implevisti; nec proinde postea recordatus esse diem dominicam, vel obligationis, teneris aliam missam audire. 2. Similiter si in die annuntiationis B. V. Mariæ incidente in tempus paschale confitearis & communices, nec habes intentionem satisfaciendi præcepto confessionis & communionis Paschalis, nihilominus utrique satisfecisti, nec obligaris denuò pro paschate confiteri aut communicare, ob eandem rationem. 3. Idem dicendum de horis canonicis, ut si quis cum infirmo vel hospite legit horas, non intendens tunc satisfacere obligationi suæ, & volens eas postea dicere in choro, si sciat se prima vice sufficienter dixisse, satisfecit, nec repetere tenetur. 4. Scrupulosus inter horas recitandas involuntariè distractus habet pro non recitatis, & ideò proponit postea repetere, dummodo certò non constet distractiones fuisse voluntarias, non tenetur, imò prohibendus est eas repetere. *Ex communi Laym. & March. cit.* Ratio iterum est: quia obligatio legis vel præcepti præcise pendet à voluntate superioris præcipientis: quare non est in potestate inferioris prorogare obligationem legis vel præcepti; aut facere, ut lex vel præceptum adhuc obliget postquam opus præceptum reipsa quoad sub-

stantiam impletum est: Atqui in casibus propo-
tis & similibus supponitur opus præceptum, jam
priori actu re ipsa impletum esse quoad substan-
tiam: ergò tu inferior tua voluntate pro tunc non
implendi, sed postea alio actu, non potes facere, ut
revera non impletum sit, sed adhuc obliget præ-
ceptum: nec consequenter amplius teneberis,
dummodò persuasionem illam erroneam de-
ponas.

123. RESOLUTIO II. Ad implendam legem
vel præceptum etiam non est necessaria intentio fi-
nis à præcepto intenti. Com. doctrina ex D. Thom.
1. 2. q. 100. a. 9. & 10.

Ratio est: quia lex vel præceptum humanam
solum præcipit actum secundum substantiam bo-
nuni, non autem modum actus, maxime inter-
num, qui ad substantiam actus non est necessarius,
sed omninò extrinsecus: atqui intentio finis præ-
cepti est actus internus, & ad substantiam actus
præcepti minimè necessarius, ergò non requiritur
ad impletionem præcepti, juxta commune illud
dictum, *finis præcepti non cadit sub præceptum*. E.g.
præcepti Ecclesiastici de jejunio finis est refræntatio
gulæ, ac concupiscentiæ, ut caro spiritui subordi-
netur: satisfacit ergò hinc præcepto, qui voluntarie
debito modo jejunans hujusmodi finem non
intendit; imò si intendat oppositum finem ma-
lum vanæ gloriæ, vel ut piscibus oblectet gulam.
Similiter qui die dominica sacro devotè assistit,
interea pascit oculos sceminarum curioso præ-
ceptu.

124. RESOLUTIO III. Ad implendam legem vel præceptum non requiritur quoque intentio applicandi fructum, vel effectum operis præcepti, *Suar. l. 4. de leg. c. 13. n. 16. Laym. sup. & alii.*

Ratio jam sæpè data est: quia scilicet ejusmodi intentiones sunt actus omninò interni, habentes moralem connexionem *per se*, id est, secluso contractu vel voto. Sic enim sacerdos, hoc ipso, quo suscipit beneficium, aut capellaniam, in qua missæ ad certas intentiones v. g. pro fundationibus, pro certis familiis, in honorem certorum sanctorum celebrari debent vel solent, pacto vel contractu, saltem implicite, se obligat ad sacra celebranda ad talem intentionem, &c. Similiter Religiosus professus Religionem, in qua missæ, orationes, jejunia, aliæque pia opera ad certas intentiones, utpotè pro fundatoribus, benefactoribus &c. applicari solent & debent, etiam implicite promissit, & se obligavit superiori obedite, si ejuscemodi intentiones præcipiat. Atque hæc de actibus humanis dicta sunt ad laudem & gloriam Dei.

TITULUS III.

De peccatis.

Post actus humanos difformiter ad legem, præceptum seu regulam præscriptam elicitos vel imperatos sequitur peccatum; ut proinde secundum